БҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

Буряат-Монголой ҮНЭН

КПСС-эй Бурят-Монголой обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй, КПСС-эй Улан-Удын горкомой орган.

№ 114 (6549)
ИЮНИИН 10 СРЕДА
1953 он

Сэн 20 мунгэн.

МҮНӨӨДЭРЭЙ НОМЕРТО:

Спортивна хүдэлөөндэ олониитые хабаадуулая

Ажалшадые коммунистическээр хүмүүжүүлгын гол һалбаринуудай нэгэн болохо физкультура ба спортын хэрэгтэ манай түрэл Коммунистическэ парти ба Советскэ правительство туйлай ехэ анхарал хандуулна. Физкультурна хүдэлөөнэй улам хүгжэхын тула, тэрээндэ олониитын хабаадалсахын түлөө манай Эхэ орондо бүхы условинууд байгуулагданхай. Энэ хэрэгтэ жэлһээ жэлдэ гүрэнэй хэдэн зуугаад мянган түхэриг мүнгэ зөөри һомологдоно, бүхы нютагуудта һайнаар түхеэрэгдэһэн стадионууд ба спортивна талмайнууд, гимнастическа залнууд, тамаралгын станцинууд ба бассейнүүд, мотоклубууд, лыжнэ, туристска базанууд эмхидхэгдэнэ.

Социализмын гол экономическа хуули ёһоной үндэһөөр хүгжэжэ байгаа манай ороной ажалшад хүгшэн залуугүй, эхэнэр эрэшүүлгүй спортивна хүдэлөөндэ эдэбхи, зоригтойгоор хабаадалсадаг боложо байна. Тэдэнэр өөһэдынгөө бэе махабадые улам хатуужуулан, ажабайдалдаа элүүр энхэ, хүхюун согтойгоор ябажа, ажалдаа гайхамшагта амжалтануудые туйлана.

Эдэ бүхы баримтанууд юу харуулнаб гэхэдэ, манай советскэ саг үеын эрхим поэт Владимир Маяковскиин хэлээшэ:

Аяшарха, хүгшэрхыешье
мэдэнгүй
Аяар зуу наһа
хүрэхэбди.
Жэл ерэхэ бүри
дамжаггүй
Жэгтэй һэргэг, хүхюунээр
дэбжэхэбди, —

гэһэн үгэнүүд бодото байдал дээрэ бэелүүлэгдэжэ байна.

Манай Бурят-Монголой физкультурнигууд һүүлэй үедэ спортивна мэргэжэлээ улам дээшэлүүлжэ, Сибириин ба Дальна Востогой зонын мүрысөөнүүдтэ болон элдэб командна тулалдаануудта шалгаржа гараһан байна. Үнгэрэгшэ үбэлэй турша дотор конькигаар һольжоролгоор республиканска 4 рекорднууд туйлагдахаһаа гадна, манай республикын конькишадай команда Дальневосточно зонодо түрүү һуури эзэлээ, нүхэд Тамара Шевчук, Василий Еременко гэгшэд Сибириин ба Дальна Востогой зонын чемпионуудай хүндэтэ нэрээзэргэдэ хүртөө. Мүн тэрэшэлэн хэдэн областьнууд болон республиканууудай түлөөлэгшэдэй хоорондо болоһон мүрысөөнүүдтэ манай шатаршад, санашад, хүдөөгэй бүхэшүүл элитэ амжалтануудые туйлажа, түрүүшын зэргэдэ гаралсаһан байха юм. Зүгөөр, зарим тэды амжалтануудаараа дашууржа, һанаагаа амарха гээшэ тон буруу.

Партиин Центральна Комитедэй заабаринуудай ёһоор физкультурна хүдэлмэриин гол зорилго юуб гэхэдэ, спортивна хүдэлөөндэ олониитые бүри үргэнөөр хабаадуулха, спортсменүүдэй мэргэжэл шадабариие таһалгаряагүйгөөр дээшэлүүлхэ ябадал болоно.

Энэ талаар абажа харабал, манай республикын олохон аймагуудаар физкультурна хүдэлмэри үшөөл муугаар табигданхай, тэрээндэ үргэн олон ажалшад тон багаар хабаадуулагдана. ГТО-гэй комплексые шудалалгын үндэһөөр спортсменүүдэй болон ажалшадай бэеын элүүрые һайжаруулха, тэдэнэй хододоо физкультурада duратай байха ябадал туйлаха гээшэ бүхы физкультурна организацинуудай гол зорилго мүн. Гэхэтэй хамта, Сэлэнгын, Хориин, Хэжэнгын, Кударын болон бусад зарим аймагуудай физкультурна, комсомольско, профсоюзна организацинууд энэ талаар өөдтэй юумэ хэнэгүй. Мүнөө зунай спортивна сезоной түлэг дундаа ябажа байхада, дурсагдаһан аймагуудта һуралсалай спортивна хүдэлмэри эдэбхитэйгээр үнгэргэгдэнэгүй, ГТО-гэй нормо үгэхэ ябадал хүсэд һайнаар эмхидхэгдэнэгүй, элдэб мүрысөөнүүдтэ үсөөхэн бүлэг хүнүүд хабаадуулагдадаг зангаараа.

Спортивна хүдэлмэриие һайжаруулхын тула элдэб хэрэгсэлнүүдээр түхеэрэгдэһэн стадионууд, залнууд, базанууд шухала хэрэгтэй байһаниинь элитэ. Гэбэшье, Яруунын аймагай центртэхи спортивна талмайе жэшээ болгон харабал, тон өөдэгүй байдалтай байһаар. Үни хада баригдаһан хашаагайнь һандаршанхай дээрэһээ үхэр мал тэндэ ябажа байдаг. Энэ талмайда сугларһан залуушуул волейболоор хаа яа наадахаһаа бэшэ, ямаршье спортивна хүдэлмэридэ хабаадуулагданагүй. Аймгүйсэдкомой дэргэдэхи физкультура ба спортын комитедэй түрүүлэгшэ нүхэр И. Андриевский, ВЛКСМ-эй айкомой секретарь нүхэр П. Павлов энэ хэрэгые хаража байбашье, ямаршье хэмжээ абанагүй.

Манай республикын физкультурна организацинуудай ехэхэн дутагдалнуудай нэгэниинь юуб гэхэдэ, национальна спортнууд — бүхэ барилдаан, һур харбаан, мори урилдаалга хангалтагүйгөөр хүгжөөгдэнэ. Национальна спортоор БМАССР-эй 30 жэлэй ойдо зорюулагдан үнгэргэгдэһэн мүрысөөнүүдтэ 7—8 аймагуудай үсөөхэн түлөөлэгшэд хабаадалсаһан байха юм. Энэ хэрэгые саашадаа һайжаруулха талаар физкультура ба спортын хэрэгүүдые эрхилхэ республиканска комитет шухала хэмжээнүүдые абаха ёһотой.

Физкультура ба спортые саашадань улам дэлгэрүүлхэ хэрэгтэ бии байгаа эдэ бүхы дутуу дундануудые усадхахын тула нютагуудтахи партийна, советскэ, профсоюзна организацинууд анхарал оролдолгоо табиха уялгатай. Гэбэшье, Бичурын, Мухаршэбэрэй, Кабанскын аймагуудай Соведэй гүйсэдкомууд физкультура ба спортын комитедүүдэй түрүүлэгшэнэрые элдэб ажахын-политическэ кампанинуудай болоходо, удаан сагаар хүдөө гаргадаг байха юм. Энэ заншалые дары болюулха хэрэгтэй.

Зунай һайхан сагта элдэб янзын спортоор мүрысөөнүүдые үнгэргэлгэдэ, түрэл хизаар ороноо шэнжэлхэ талаар туристска аяншалгануудые эмхидхэлгэдэ, мүн ГТО-гэй комплексын нормонуудые олоорнь үгэлгэдэ тон таатай зохид хаһа ерээ. Энээниие хэрэглэжэ, физкультурна хүдэлөөндэ оло мянган ажалшадые хабаадуулая, шэнэ шэнэ эрхим спортивна рекорднуудые туйлая!

Нормоёо 200 гаран процент дүүргэнэ

Ленинэй орденто паровозо-вагонно заводой булад шудхалгын цехын Валя Петуховагай хүтэлбэрилдэг комсомольско-залуушуулай бригадын гэшүүд үндэр бүтээсэтэй ажалаараа шалгарна. Тус бригадын гэшүүд Зоя Курбатова, Любовь Максимова болон бусад бригадир Валя Петуховатай хамта өөһэд хоорондоо мүрысэн, имагта эрхим шанартай продукци бүтээн гаргана.

Түмэрзамай училищиие һаяхан дүүргэһэн эдэ комсомолканууд үдэрхалаанайнгаа нормые 200 гаран процент дүүргэнэ. Энэ бригадын гэшүүд социалистическэ мүрысөө улам саашань үргэлжэлүүлэн эршэтэй ажалаараа шалгарна.

Тэжээлэй культурануудые тарижа дүүргэбэ

ТУРУНТАЕВО. **(Телефоноор абтаба).** Аймагай хэдэн колхозууд тэжээлэй культурануудые тарижа дүүргэбэ. «Заветы Ильича», «7-й съезд Советов», Хрущевой, Сталинай нэрэмжэтэ, «Красная заря», «Путь к коммунизму» колхозууд турнепс, наран сэсэг тарижа дүүргэбэ. Мүн «Путь к коммунизму» колхоз силос болохо шэнэ культура — кукуруза 10 гектарта тариһан байна.

Мүнөө эдэ колхозууд зелёнко тариха газар бэлэдхэжэ байна.

ТҮРЭЛ ОРОН ДОТОРНАЙ

ВЛКСМ-эй ЦК-гэй XII пленум тухай информационно мэдээсэл

ВЛКСМ-эй Центральна Комитедэй ээлжээтэ XII пленум һаяшаг болоо.

Пленум болбол табадахи табанжэлэй түсэбэй даалгабаринуудые дүүргэхын түлөө социалистическэ мүрысөөндэ Куйбышевска областиин комсомольско организацинуудай хабаадалга тухай; хүдэлмэришэн ба хүдөөгэй залуушуулай юрэнхы эрдэмэй һургуулинуудай хүдэлмэриие саашадань һайжаруулгада комсомольско организацинуудай хабаадалга тухай; залуушуулай ба студентнүүдэй Бүхэдэлхэйн IV фестивальда советскэ залуушуулай делегациин хабаадалга тухай асуудалнуудые зүбшэн хэлсээ.

Пленум зүбшэн хэлсэгдэһэн асуудалнуудаар зохихо тогтоолнуудые батадан абаа.

Пленум эмхидхэлэй асуудалнуудые мүн лэ хаража үзөө. Пленум болбол ондоо хүдэлмэридэ ороһонтойнь дашарамдуулан нүхэд З. Т. Федоровае ба В. М. Юрковскиие ВЛКСМ-эй ЦК-гэй секретарьнуудай уялгануудһаа сүлөөлбэ.

(ТАСС).

Колымагай стадионууд дээрэ

МАГАДАН. июниин 8. (ТАСС). Колымада хабар болоо. Эхэ ороной энэ холын нютагай физкультурнигуудай спортивна наадалгын саг эхилээ. Ой модон соохи олон тосхонуудта шэнэ стадионууд, спортивна талмайнууд баригдаа.

Ягодныи тосхондо спортивна сезон баярай оршон байдалда нээгдэбэ. Энэ һайндэртэ олон зуун физкультурнигууд ерээ. Футболоор, волейболоор, мотоциклаар болон бусад олон янзын спортоор мүрысөөнүүд үнгэргэгдөө.

Хүйтэн полюсто дүтэ байдаг Усть-Нера гэжэ тосхондо футболистнууд наадажа, велосипедистнүүдэй урилдаан болоо. Усть-Омчугай, Нексиканай ба Колымагай бусад тосхонуудай стадионууд дээрэ мүрысөөнүүд мүн лэ үнгэргэгдөө.

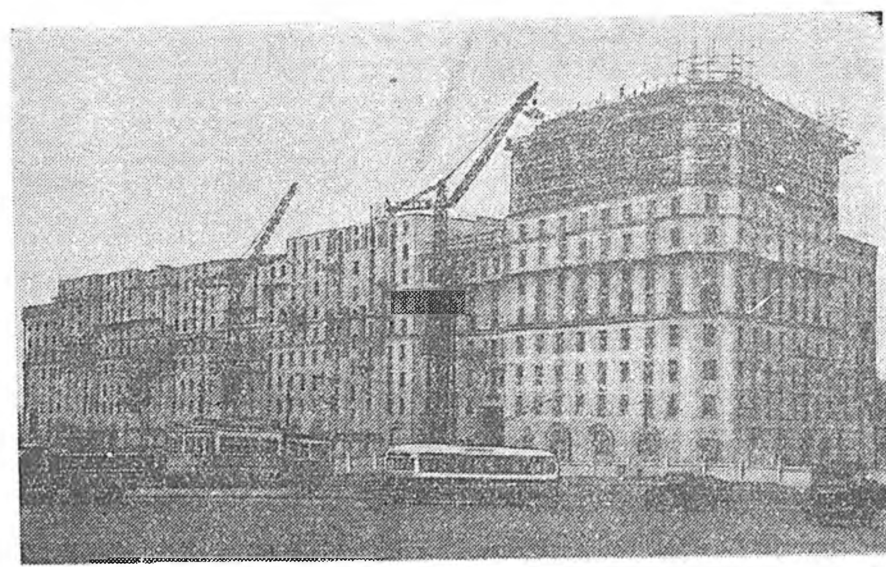

Москва. Можайска шоссе дээрэхи 11 дабхар байшангай барилга харагдана. Энэ байшанда 1200 квартира байха юм.

ТАСС-эй фотохронико.

Москвагай предприятинуудта ажалай услови һайжаруулагдана

Московско предприятинуудта үйлэдбэриие механизацилга ба автоматизацилга үргэнөөр ябуулагдана. Ажалай условиие һайжаруулгада зорюулагдаһан хэмжээ-ябуулганууд бэелүүлэгдэнэ. Москвагай предприятинуудта энэ талаар юу хэгдэжэ байһан тухай дооро хэлэгдэнэ.

* * *

«Заря свободы» гэжэ гуталай фабрикада цехүүдые ба хүдэлмэришэдэй хүдэлмэрилхэ газарые электрын гэрэлээр хангалга һайжаруулагдаа. Эсхэлгын ба оёдолой гурбадахи цехүүдтэ үдэрэй гэрэлтэй лампанууд шосоогдоо. Агаарай саг үргэлжын температура хэбээрнь барижа шадаха приточнэ вентиляци түхеэрэгдээ.

Фабрикада гутал оёлгын элдэб янзын операцида ажалые хүнгэдхэхэ бага механизацилгын 8 түхеэрэлгэ нэмэжэ табигдаа.

Оёлгын цехүүдэй байра шэнээр түхеэрэгдээ.

* * *

Л. М. Кагановичын нэрэмжэтэ 1-дэхи подшипниково заводой дирекци ажалай условиие һайжаруулгада хахад миллион гаран түхэриг жэл бүхэндэ гаргашална. Энэ хэрэгтэ 8:3 мянган түхэриг энэ жэлдэ һомологдоо.

Ленинградай пропагандистнуудай курсанууд

ЛЕНИНГРАД, июниин 8. (ТАСС). Партиин обкомой ба горкомой дэргэдэ мүнөөдэр пропагандистнуудай курсанууд хүдэлмэрилжэ эхилээ. Ленинградай ба Ленинградска областиин 1600 пропагандистнууд занятияа эхилбэ.

«Советскэ Союзай Коммунистическэ партиин XIX съезд ба коммунистическэ байгуулалтын зорилгонууд» гэһэн темээр түрүүшын лекци КПСС-эй Ленинградска горкомой секретарь нүхэр Князев уншаа.

Партийна һуралсалай шэнэ жэлэй эхилтэр эдэ курсануудта 3250 пропагандистнууд һуража гараха байна.

Нютаг бүриин һонинууд

✦ Молдавиин сахарна промышленностиин предприятинууд шэнэ ургасын свёклые болбосоруулгада бэлэдхэжэ байна. Мүнөө жэлдэ эдэ предприятинууд үнгэрэгшэ жэлэйхиһээ 100 мянган центнер ехэ продукци бүтээн гаргаха юм.

✦ Һүүлшын хоёр жэл хахадай турша соо Тернополиин үмсын гэр барилгашадта нэгэ миллион хахад түхэриг мүнгэн үни болзортойгоор урьһаар үгтэбэ.

✦ Прокопьевск городто (Кемеровскэ область) драматическа театрые барижа эхилээ. Энэ театр 800 хүнэй һууритай харалгын залтай, механизированнэ ехэ сценэтэй, уужам фойетэй байха юм.

✦ Узбекскэ областиин «Средазнефть» гэжэ нэгэдэлэй 800 хүдэлмэришэд болон албахаагшад ороной амаралта-эмнэлгын газарнуудта бэеэ аргалуулаа. Жэлэй эсэс хүрэтэр нефтянигууд Крымэй ба Кавказай курортнуудта, мүн Дунда Азиин амаралтын байшангуудта ошохо үшөө мянга шахуу путёвко абаха юм.

✦ Киевэй дээдэ һургуулинуудта дипломно проектнүүдые хамгаалжа эхилээ. Энэ жэлдэ киевскэ вузууд 5500 мэргэжэлтэдые һургажа гаргаха болоно.

✦ Киргизидэ түрүүшын дендрологическа парк Фрунзе городто байгуулагдаа. Энэ парк соо Дунда Азиин, Дальна Востогой, Сибириин, Кавказай болон Советскэ Союзай бусад районуудай ургамалнууд ехээр таригдаба.

✦ Армянска хүдөө ажахын выставкын территори дээрэ лимонари байгуулагдаа. Жэл бүри хүн зондо худалдагдаха хэдэн мянган модод тус лимонарида ургуулагдана. Мүн Микоянай нэрэмжэтэ Эчмиадзинска совхоздо лимонари баригдаа.

✦ Зүүн-Казахстанска областиин Больше-Нарымска районой Свиночатка гэжэ тосхондо хүдөө ажахые механизацилгын техникум нээгдээ. Мүнөө тус областьдо 9 тусхай дунда ба дээдэ һургуулинууд бии.

Зунай үедэ малаа һайнаар харууһалха

***

Племенной мал ашаг ехэтэй

1949 ондо манай Ара-Хэрээтын дүрбэн колхозууд хамтаржа, Ждановай нэрэмжэтэ томодхогдоһон артель болоо һэн.

Тэрэ гэһээр артелнимнай ажахы нилээд хүгжөө, бэхижэө.

Колхознай иимэ томо ажахытай болоод байхадаа нилээд олон тоонoй мал хамтаруулһан байна. Тиихэдэ малаа үүлтэр үүлтэрээрнь илгажа, племенной малай фермэнүүдые байгуулаа һэмди. 1951 ондо 70-аад толгой племенной үнеэдые илгажа, фермэ эмхидхэһэн байгаабди. Тэрэ фермэ намда даалгагдаа һэн.

Түрүүшын жэлдэ фермымнай хүдэлмэри үшөөл һулабтар байжа, малай ашаг шэмын талаар тиимэ һайн үрэ харуулжа шадаагүй һэмди. Удаадахи жэлдэнь һү ехэтэй үнеэдые шэлэн илгажа, тэдэниие һайн харууһалгада табиһан байгаабди. Мүн үнеэдэй эдеэлүүлгэ һайжаруулагдаа бэлэй. Тэрэнэй ашаар 1952 ондо һаамхай үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 1270 литр һү һаагдаһан юм.

Нёдондо жэлдэ 80 үнеэ түрүүлжэ, 79 тугал абаһан байгаабди. Тэдэ тугалнуудаа эхэһээнь таһалжа, үнеэдээ тугалгүйгөөр һаагаа һэмди. Энэ метод хэрэглэлгэдэ түрүүшын жэлдэ зарим тэды бэрхэшээл тохёолдоо һэн. Тугалгүйгөөр һаалгажа үзөөгүй үнеэд һүеэ табижа үгэхэгүй, 7—10 хоноод байхада һүеэ татаһан байна. Тиихэдэнь үнеэдээ һайнаар эдеэлүүлжэ, үдэрэй 4—5 һаалга хээбди. Тиигээгүй хада үнеэд шэргэжэ болохо байгаа. Энэ метод хэрэглээд байхада үнеэд эзээе ехэ танидаг болоно. Өөрынгөө эзэнэй дуудахада үгэнэдэг, һаахаданъ һүниинь гарасатай байдаг.

1952 оной май һараһаа эхилээд, октябрь һара хүрэтэр түхэреэн сүүдхын адуулалга эмхидхээ һэмди. Бэлшээри дээрэнь ошожо, үнеэдээ сүүдхэ соо гурба дахин һаадаг байгаабди. Ингэжэ зунай үедэ үнеэд хашаада нэгэшье оруулагдаагүй. Тэрэшэлэн үнеэдэй һүеэ татахагүйн тула, тэдэниие өөдэ уруунь намнангүй, адуулагшад бэлшээри дээрэнь халан абалсадаг байба.

Зунай үедэ малые хашаада оруулангүй хээрэ ябуулха гээшэ зохистой хэрэг мүн гэжэ һанагдана. Юуб гэхэдэ, шэбхэ шээһэн дээрээ хэбтэхэгүй, арюун агаартай тунгалаг зүлгэ дээрэ хэбтэхэ болоно.

Үбэлэй үедэ үнеэдээ кормушкаһаа эдеэлүүлдэг болонхойбди. Ихэдэ үбһэ тэжээлдэ арьбан байхаһаа гадна, үбһэнэй набша намаа, хог бутархайнь шэбхэ, шоройтой холисолдохогүй, сэбэр байдаг. Гадна, фермэ дээрээ кормозапарник тодхожо, элдэб тэжээл буйлуулжа эдюулхэдэмнай үнеэд һү ороһон байна.

Фермэдэмнай 8 һаалишад бии. Тэдэнэр бултадаа өөһэд хоорондоо мүрысэнэ. Һаалишад туд тудтаа тодорхой уялгануудые абанхай. Тэдэнэрэй хүдэлмэриин дүн үдэр бүхэндэ гаргагдажа, показателиин доска дээрэ тэмдэглэгдэжэ байдаг. Мүнөө малнай һайнаар ондо оруулагдаад, түл абалга эмхитэйгээр үнгэргэгдэжэ байна.

Фермын түрүү һаалишад ажалшадай депутадуудай аймагай Соведэй депутат Санжа Биликова, комсомолканууд Лхамацу Санжиева, Санжа Самбаева гэгшэд колхозой һаалишадай дунда эрхим ажалаараа шалгарна. Эдэнэр бултадаа «Республикын эрхим һаалиша-малшанай» хүндэтэ нэрээзэргэдэ хүртэнхэй.

Ахалагша һаалишан Санжа Биликова энэ оной түрүүшын квартал соо (январьда—7, февральда—8, мартда—10 үнеэдһээ) 5257 литр һү һаагаа. Тиихэдэ Санжиева энэ хугасаа соо (январьда—4, февральда—5, мартда—8 үнеэдһээ) 4045 литр һү һаагаа. Эдэ хоёр өөһэд хоорондоо мүрысэнхэй. Энэ жэлдэ туд бүридөө үнеэн бүриһөө 1500 литр һү һааха байна.

Фермэ дээрэмнай 4 хүнһөө бүридэһэн комсомольско группа бии. Тэрэ хадаа малшадай дунда агитационно хүдэлмэри ябуулхаһаа гадна, социалистическэ мүрысөө толгойлно.

Гэхэтэй хамта, манай хүдэлмэридэ олон дутуунууд бии. Үнеэдэй типовой байратай аад, тэрэнээ хэрэглэнэгүйбди. Тэндэмнай үнеэдые уяха гэнжэ үгы юм. Мүн уһалуури муутайбди. Үбэлэй үедэ ганса худаг малай уһалууриие ханганагүй. Байра муутай дээрэһээ тугалнуудые хүйтэн байрада хүмүүжүүлхэ аргагүйдэнэбди.

Республикынгаа 30 жэлэй ойн һайндэрые манай фермын малшад түл һайнаар абаһан, һү ехээр һааһан бэлэгтэйгээр угтаа.

Д. Юмов, Бичурын аймагай Ждановай нэрэмжэтэ колхозой племенной үнеэдэй фермые даагша.

Хонидоо һайнаар харууһалхабди

(Зэдын аймагай Боргойн сомонай Кагановичын нэрэмжэтэ колхозой отарые даагша Дулма Дамчеевагай хөөрөөнһөө)

Манай отарынхид жэлһээ жэлдэ жэшээтэ һайнаар хүдэлмэрилжэ, колхозойнгоо хонин һүрэгые олошоруулна.

Манай отара үнгэрэгшэ жэлдэ 100 эхэ хонин бүриһөө 108 хурьга абаад, нэгэшье хоролтогүйгөөр тэнжээгээ. Энээнэйнгээ түлөө ажалай нэмэлтэ түлэбэридэ 6 хонин абаабди. Тиихэдэ хонидһоо нилээд ехэ нооһон хайшалагдаһан байгаа.

Дабхарай шэлэ гэжэ хадын хаяада манай отара үбэлжөө. Бидэнэр хамта 600 тухай эхэ хонидые харууһалнабди. Мүнөө 500 гаран хонид түрөөд, бүгэдөөрэн бүрин бүтэн түлжүүлэгдэжэ байна.

Хонидоо ба хурьгадаа нэгэшье хоролтогүйгөөр харууһалхын түлөө манай хонишод Цыбик Цыбенова, Дари-Дулма Жугдурова, Цындемэ Жамьянова гэгшэд жэшээтэ һайнаар ажаллана. Тэдэнэр хонидоо хаһа саг соонь эдеэлүүлдэг, уһалдаг, байрынь ходо сэбэрлэдэг, хонидтоо минеральна тэжээл үгэдэг.

Республикынгаа хонишодой социалистическэ мүрысөөндэ оролсоод, манай отарын хонишод урдаһан малгайгаа абангүй, эсэхэ сусахые мэдэнгүй ажаллажа байна. 100 эхэ хонин бүриһөө 105 хурьга абаха, хонин бүриһөө хоёр килограмм нооһо хайшалха гэһэн уялгаяа дүүргэхэмнай лабтай.

Манай отара зунай байрада һаяханороо. Эндэ хонин бэлшээхэдэ, шэмэтэй нарин ногоотой, уһа элбэгтэй газар юм.

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ

КОММУНИСТНУУДАЙ МАРКСИСТСКО—ЛЕНИНСКЭ ҺУРАЛСАЛАЙ ИДЕЙНЭ ХЭМЖЭЭЕ ЭРИД ДЭЭШЭЛҮҮЛХЭ

Советскэ Союзай Коммунистическэ партиин XIX съездын түүхэтэ шиидхэбэринүүдые дүүргэлтэ болгон, манай аймагай партиина организаци энэ жэлдэ кадрнуудай идейно-теоретическэ бэлэдхэлээ дээшэлүүлхэ талаар горьтойхон хүдэлмэри хэбэ.

Һуралсалай жэлэй туршада олонхи политһургуулинуудта ба кружогуудта занятинууд эмхитэйгээр үнгэрэгдөө. Кружогуудта хабаадагшад занятинуудтаа бэлэдхэлтэй һайнтайгаар ерэдэг байгаа. Аймаг доторхи 39 кружогуудай 38-иинь һуралсалай программые амжалтатайгаар дүүргэбэ.

Сосновско ЛМС-эй партиина организациин дэргэдэхи хоёрдохи жэлэй политһургуулиин (пропагандистнь нүхэр Балданов) һурагшад программна материалаа гүнзэгытэр шудалаа.

«Советскэ социалистическэ общество ба гүрэнэй байгуулалга тухай», гэһэн темые партиин XIX съездын материалнуудые, партиин бүхы гэшүүдтэ, Советскэ Союзай бүхы ажалшадта КПСС-эй Центральна Комитедэй, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй ба Верховно Соведэй Президиумэй хандаһан хандалгые, энэ жэлэй мартын 9-дэ партиин, правительствын хүтэлбэрилэгшэдэй хэлэһэн үгэнүүдые, СССР-эй Верховно Соведэй IV сессиин шиидхэбэринүүдые тус политһургуулида һурагшад һайнаар шудалба.

Партиина эхин организаци (секретариинь нүхэр Г. Б. Будаев) политһургуулиин хүдэлмэриие сагүргэлжэ хинан шалгадаг, коммунистнуудай политическэ һуралсал тухай асуудалнуудые эхин организациин суглаануудай дээрэ хододоо табидаг байгаа. Дүн гаргалгын занятинуудта коммунистнууд нүхэд Д. Д. Жалсанов, В. Т. Кокин, Д. Сосорбармаев ба бусад партиин XIX съезд дээрэ И. В. Сталинай хэлэһэн үгые, уласхоорондын ба манай ороной дотоодын байдалые, табадахи табанжэлэй түсэбөөр хүдөө ажахын урда табигдаһан зорилгонуудые тон һонороор хэлэһэн байна. Түгэсхэлэйнгээ һүүлшын занятида пропагандист нүхэр Б. Балданов «Советскэ Союзай Коммунистическэ парти—советскэ арадай залан ударидаха ба хүтэлбэрилхы хүсэн» гэһэн темээр хөөрэлдөө үнгэргэбэ.

Мяханай совхозой, «Коммунизм» колхозой дэргэдэ эмхидхэгдэһэн партиин түүхые шудалха гол түхэлэй нэгэдэхи жэлэй кружогууд, Гундын долоон жэлэй һургуулиин дэргэдэхи дээшэлүүлэгдэһэн түхэлэй кружок һуралсалай жэлые эмхитэйгээр ба идейнэ дээдэ хэмжээндэ дүүргээ.

Дурсагдаһан кружогуудай пропагандистнууд нүхэд Б. Б. Галсанова, Номтоев ба Забанов гэгшэд идейно-теоретическэ бэлэдхэлээ эрид дээшэлүүлнэ. Занятинуудые үнгэргэхэдөө партиина организацинуудай ба коммунистнуудай урда табигдаһан бодото зорилгонуудтай үзэһэн материалнуудаа тэдэнэр холбодог байба.

Гэбэшье, партиина һуралсалые эмхидхэхэ талаар партиина эхин организацинуудай хүдэлмэридэ дутуу дундануудай бии байгаа. Жэшээлхэдэ, «Коминтерн» колхозой парторганизацида кружок һуралсалайнгаа программые дүүргэөгүй. Парторганизациин секретарь нүхэр Кубаркова коммунистнуудай марксистско-ленинскэ һуралсалые ёһотойгоор хүтэлбэрилөөгүй.

«Улаан Туяа», Ленинэй нэрэмжэтэ колхозуудай ба Сосново-Озёрско дунда һургуулиин дэргэдэхи кружогуудай занятинууд хододоо таһалдаг байһан юм. Ушар юуб гэхэдэ, кружогуудта һурагшад ямаршье шалтагаангүйгөөр занятидаа гээгдэдэг байгаа. Тус кружогуудта һурагшадай олонхинь марксизм-ленинизмын үндэһэ һуурине муугаар шудалһаниинь мэнэ һаяхан эдэ партиина эхин организацинуудта үнгэргэгдэһэн дүн гаргалгын занятинуудаар харуулба.

1952—1953 оной һуралсалай жэлдэ манай аймагта 107 коммунистнууд партиин түүхые ба теориие бэеэ даагаад шудалаа. Коммунистнууд Е. М. Аржаев (АСХО), Б. Е. Максимов (ЛМС), Б. Гончиков (Молотовой нэрэмжэтэ колхоз), Д. С. Ширабон (Эгэтын эхин һургуули), Т. Г. Шойдоков («Улаан Туяа» колхоз), Б. Н. Бадашкеев (Витимскэ дунда һургуули), Ц. Д. Гуруев (КПСС-эй аймкомой), С. Н. Имхенов (аймгүйсэдкомой) ба бусад партиин XIX съездын материалнуудые ба «СССР-тэхи социализмын экономическа проблемэнүүд» гэһэн И. В. Сталинай гайхамшагта зохёолые гүнзэгыгөөр шудалжа, өөһэдынгөө һуралсалай түсэбүүдые дүүргэбэ.

Тэд, зарим хүтэлбэрилхы хүдэлмэрилэгшэд политическэ мэдэрэлээ дээшэлүүлхэ хэрэгтэ хайша хэрэггүйгээр хандадаг байгаа. Коммунистнууд нүхэд Рыгзенов (маслопром), Цыбиков ба Минеев (райсоюз) партиина үдэшэн һургуулида һурагшадаар байһан аад, «командировкадо» ябанаб гэжэ шалтаад, олохон занятинуудта байгаагүй. Дүн гаргалгын занятин дээрэ эдэ коммунистнууд һуралсалай жэл соо үзэһэн материалнуудаа мэдэхэгүй байшоо.

Аймагай партиина организаци 1952—1953 оной һуралсалай жэлдэ бии байһан дутуу дундануудые ерэхэ һуралсалай жэлдэ дабтахагүй байна. Аймагай партиина эхин организацинууд, партиина гэгээрэлэй системэдэхи һуралсалай шэнэ жэлдэ горьтойхон бэлэдхэл хэжэ эхилбэ.

Б. Аюров, КПСС-эй Яруунын аймкомой секретарь.

СЭЛЭНГЫН АЙМАГТА

ТҮРҮҮ ПРЕДПРИЯТИ

Галуута-Нуурай шахтын гүрэнэй электростанциин коллектив шахтёрнуудай Үдэрые нэрэтэй түрэтэйгөөр угтахын түлөө социалистическэ мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлһэнэй ашаар ехэ амжалта туйлаба.

Энэ станциин коллектив социалистическэ мүрысөөнэй дүнгүүдэй ёһоор Бүхэсоюзна социалистическэ мүрысөөндэ түрүү һууринуудай нэгые эзэлжэ, ВЦСПС-эй болон Нүүрһэнэй промышленностиин министерствын гурбадахи шанда хүртэбэ.

ДАМЖУУЛГЫН УЛААН ТУГ

Түмэр замай Галуута-Нуурай дистанциин коллектив түмэрзамайхидай Үдэрые ажалай амжалтануудаар угтахын түлөө эршэмтэйгээр хүдэлмэрилнэ.

Тэдэнэр харгы замые дунда зэргын заһабарилгаар май һарынгаа түсэбые 166 процент, паровозуудай ябаха гол замые заһабарилгаар 270 процент дүүргэбэ.

Ажалдаа эрхим показательнуудые туйлаһан энэ дистанцида Зүүн-Сибириин түмэр замай управлениин ба профсоюзна комитедэй дамжуулгын Улаан туг барюулагдаха болобо.

ПИОНЕРНҮҮДЭЙ ЭКСКУРСИ

Һаяхан Ново-Сэлэнгын дунда һургуулиин 5—6-дахи классуудай пионернүүд Галуута-Нуурай эрье шадар экскурсида ябаһанаа бусажа ерэбэ. Тэдэнэр экскурсида ябахадаа Галуута-Нуур шадархи ашагта малтамалай баялигуудые үзэһэн ба загаһашадай ажабайдалтай танилсаһан байна.

МАЛАЙ БАЙРАНУУДЫЕ БАРИНА

Юрөөгэй сомоной Карл Марксын нэрэмжэтэ хүдөө ажахын томодхогдоһон артелиин правлени барилгын гурбан бригада эмхидхэбэ. Тэдэнь мүнөө 3000 толгой хонидой багтаха типовой байра барижа байна.

Намар болотор эдэ бригаданууд ниитын малда 6 байра бариха юм.

УНШАГШАДАЙ КОНФЕРЕНЦИ

Һаяхан аймагай библиотекэ соо Сталинска шангай лауреат В. Лацицын «Шэнэ эрье тээшэ» гэһэн романаар уншагшадай конференци болобо.

Конференци дээрэ үгэ хэлэгшэд уранзохёолшын ажабайдал ба ажал-ябуулга тухай, романай идейнэ удха тухай тодорхойгоор хэлэһэн байна.

С. Шарапов.

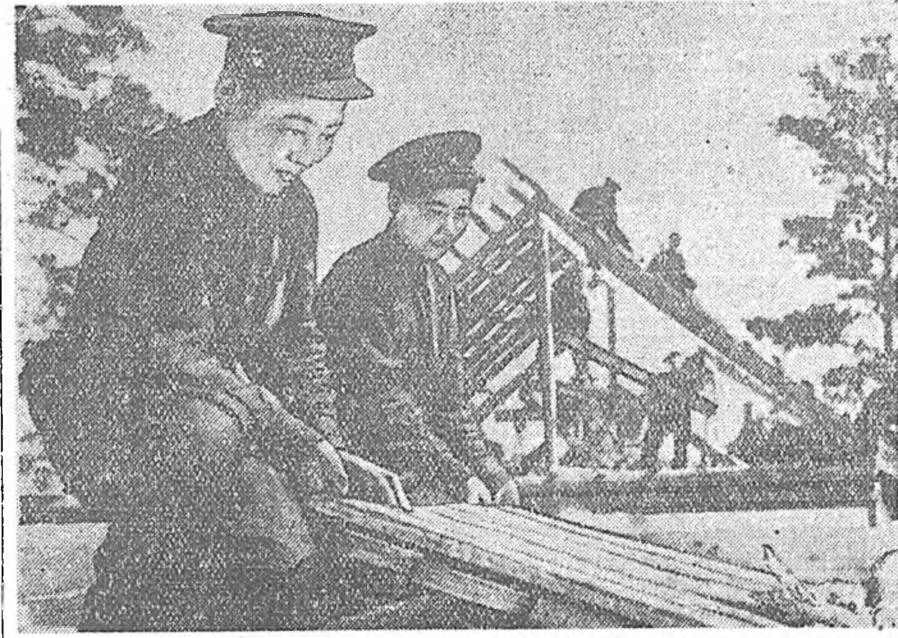

Улан-Удын № 7 ФЗО-гэй һургуулиин һурагшад Мысовская үйлсэдэ нэгэ квартиратай гэр барижа байна. Иигэжэ тэдэнэр шудалһан мэргэжэлээ хэрэг дээрэнь бэелүүлнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарһаа) комсомолец Я. Шагдуров ба Ж. Зурбаев гэгшэд барилга дээрэ хүдэлмэрилжэ байна. **З. Веснинагай фото.**

Бэлэдхэл муутай һургуули

Экзаменай түрүүшын дүнгүүд Оронгын һургуулида гээгдэлтэй һурагшадай үшөөл олон байһые элирүүлбэ. 4-дэхи «А» классай 30 һурагшадай 4-ииньород хэлээр (бэшэлгээр) экзамен барилгада хабаадуулагдаагүй, 3-иинь «2» гэһэн сэгнэлтэ абаа.Ород хэлээр (устнаар) экзамен барихадаа энэ классай 6 һурагшад «2» гэһэн сэгнэлтэ абаа. 4-дэхи «Б» классай 16 һурагшадай 2-ыньород хэлээр экзамен барилгада хабаадуулагдаагүй, 6-иинь «2» ба «1» гэһэн сэгнэлтэ абаһан байна. Тэрэшэлэн 5—6—7 классуудай һурагшад арифметикээр, географяар баород хэлээр экзамен барихадаа мүн лэ муу бэлэдхэлтэй байһанаа харуулаа. Энэ һургуулиин 213 һурагшадород хэлээр, арифметикээр ба географяар экзамен барихадаа 29-иинь муу гэһэн сэгнэлтэ абаа, тэрэшэлэн гурбанайнь хоёр хубинь «3» гэһэн сэгнэлтэ абаһан байна.

Эдэ тоо баримтанууд хадаа Оронгын долоон жэлэй һургуулиин олон һурагшадай номоо муугаар үзэһые гэршэлнэ. Илангаяаород хэлэ заалгын эндэ хангалтагүй байһан дээрэһээ ородшье, бурядшье һурагшад хэлэ муугаар шудална.Ород хэлэ заалгые һайжаруулхын тула һургуулиин дирекци шухала хэмжээ абанагүй.

Һурагшадай успеваемостине һайжаруулхын тула багшанар өөһэдынгөө методическа мэргэжэлые дээшэлүүлхэ уялгатай. Энэ хадаа гол түлэб бурят классуудта заадагород хэлэнэй багшанарта хабаатай байна.Ород хэлэнэй багшанар бурят һургуулинуудай һурагшадтаород хэлэ заахадаа, тэдэнэрэй ямар газарта буруугаар хэлэдэгыень хараадаа абаха зэргэтэй. Бурят һурагшад илангаяа падежнүүдэй, тэрэшэлэн юумэнэй ба тоогой нэрэнүүдэй залгалтануудые бэшэхэдээ схээр алдуу хэдэг. Приставкын удхашанарые мүн лэ хүсэд ойлгодоггүй байна. Грамматикын эдэ разделнүүдые һайнаар заалгада шухала анхарал хандуулагдаха ёһотой.

Түрүүшээр ородоор хэлүүлжэ дадхуулангүйгөөр ном уншуулжа ба удхыень хэлүүлжэ болохогүй. Оронгын һургуулиин һурагшад яахадаа ородоор муугаар хэлэнэб гэхэдэ, багшанарынь һурагшадайнгаа ямар газарта алдуу хэдэгыень мэдэнэгүй. Эдэ һурагшад гол түлэб бурят хэлэнэйнгээ нүлөөндэ орожо, эдэ алдуунуудые хэдэг байна. Жэшээлхэдэ, эдэнэр юумэнэй нэрын женскэ родые падежээрнь зохилдуулхадаа, юумэнэй нэрын мужской родһоо илгаруулнагүй.

Энэ һургуулиин һурагшадай ородоор муугаар хэлэдэгэй хоёрдохи шалтагааниинь юуб гэхэдэ, эндэхи пионерскэ болон комсомольско организацинууд һурагшадай журамые һайжаруулха ба успеваемостиень дээшэлүүлхэ гэжэ оролдоногүй.

Тэрэшэлэн һургуулиин багшанарай коллектив һурагшадай успеваемостиие дээшэлүүлхэ хэрэгтэ зохихо анхарал хандуулнагүй.

Багшанарай педагогическа мэргэжэлые дээшэлүүлхэ ба марксистско-ленинскэ һуралсалые һайжаруулха хэрэгтэ һургуулиин дирекци һаналаа хүсэд табинагүй. Эгээл энэ шалтагаанһаа боложо, һурагшадынь экзаменаа хангалтагүйгөөр бариһан байна.

Партиин XIX съездын шиидхэбэринүүдые дүүргэлтэ болгохын тула Оронгын долоон жэлэй һургуули энэ жэлэй дутагдалнуудые хараадаа абажа, шэнэ һуралсалай жэлдэ һурагшадай успеваемостиие эрид һайжаруулха гэжэ оролдохо ёһотой.

П. Малакшинов, педагогическа Наукануудай академиин национальна һургуулинуудай институдай ахалагша научна сотрудник.

Цэдэн ГАЛСАНОВ

УЛАН-УДЭ МҮНӨӨДЭР

Үглөө наранаар бодоод лэ,
Үйлсэ тээшэ харахадаа,
Үри хүбүүдээ озоод лэ,
Һургуулидань ябуулхадаа,
Улан-Удэмнай найрлахань,
Урин шарайгаа шарайлхань
Гэжэ зосоотнай хэзээнһээ
Ородог лэ байгаа бэлэй.
Хүлтэй дурамбай, рулеткэ
Зурамал гэрнүүд — проект
Бариһан
хүнүүды хүндэлэн:
«Торгонһоо үйлсэ эсхээшэд.
Түмэрһөө ордон хэблээшэд», —
Гэлсэгшэ һэнта
ульгэрлэн.
Үдэр,
һара,
жэл бүхэндэ
Городнай гоёно эндэ:
Үндэр боложо үндынэ,
Үргэн боложо зэлдынэ.
Энээниие барилгашад,
Эсээб гэдэггүй шулуушад
Уралан бүтээн ажаллагшад.
Үсэгэлдэр лэ архитектор
Саарһанда зураад дүүргээ юм, —
Үглөөнь эртээр экскаватор
Үзэглэн, эсхэн зүһөө юм.
Наашаагыт.
улаан-удээрхин,
Намтай ябалсыт зугаахин:
...Вокзал руу ошохо тоннель;
Дээгүүрнь трамвай хүнхинээл —
«Шэнэ театр — ПВЗ» — гээд
Шэрэм харгы шэнхинэг гээл!
Түргэн Үдымнай нюрган дээр
Түмэр эмээл бүгтэрэг лэ.
Дабхар дабхасаа гэрнүүдээр
Үйлсэ, квартал үерлэг лэ.
Шулуун, хирпиисэ хабсаржа,
Бетон, цементээр шудхажа.
Бригадир, прораб, дархашуул
Забда залигүй байна бшуу...
Үдэшэлэн шэнэ байра соо
Үнгын галнууд найрлашоо:
Үбгэн дархан-барилгашан,
Бэриие буулган, түбхиншоо.
Улан-Удэмнай найрлаба,
Урин шарайгаа шарайлба.

Уран зуралгын выставкэ

Бурят-Монголой уранзураашад республикынгаа 30 жэлэй ойдо зорюулан шэнэ зурагуудай выставкэ нээһэн байна. Выставкэнь уранзураашадай мастерскойн ехэ залнууд соо эмхидхэгдээ. Выставкын залнууд соо хамта 260-аад зурагууд, портредүүд, графигууд, скульптурануудууд болон гоёон хэгдэһэн элдэб зүйлнүүд табяатай. Выставкэдэ хамта 28 уранзураашад хабаадана.

Искусствонуудай габьяата ажал-ябуулагша нүхэр А. А. Окладниковай зураһан «Россиһаа мэдээсэл» гэжэ зураг (Ленинтэй Бабушкинай Лондондо уулзалга) выставкэдэ онсо шалгарна.

БМАССР-эй арадай уранзураагша Г. Е. Павловай зураһан «Сталинска шангай лауреат — СССР-эй Верховно Соведэй депутат нүхэр Асеевэй портрет», залуу уранзураашад В. Гончар ба В. Инкижитова гэгшэдэй зураһан «Түмэршэ дархан Молчунай стахановска бригадада» гэжэ зураг, БМАССР-эй искусствын габьяата ажал-ябуулагша А. И. Тимин ба мүн бусадай зурагууд һайн сэгнэлтэ абаа. **Ф. Балдаев.**

Эсэгэ оронойнгоо түүхын дурасхаалнуудай тон баян суглуулбари

(Гүрэнэй түүхын музейн нээгдэһэн үдэрһөө хойшо 70 жэл болоһоной ойдо)

☆

А. КАРПОВА,
Гүрэнэй түүхын музейн директор.

☆☆

Культурно-гэгээрэлэй болон научно-шэнжэлэлгын томо эмхи зургаан, Эхэ оронойнгоо арадуудай материальна культурын зүйлнүүдые хадагалагша Гүрэнэй түүхын музейн нээгдэһэн үдэрһөө хойшо 70 жэл болобо.

Түүхын музей үнгэрэгшэ зуун жэлэй 70-аад онуудта эмхидхэгдэжэ захалаад, 1883 ондо нээгдэһэн байна. Тиихэдэ тусхайта байшан баригдаһан юм. Мүнөөшье тэрэ байшан соогоо музей байһаар.

Эмхидхэгдэһэнэйнгээ һүүлээр удаашьегүй музей хадаа Москвагай научна элитэ эмхи зургаануудай нэгэниинь болоһон юм. Зүгөөр тэрэнэй хэрэгсэлдэ хаанта правительствын һомолдог мүнгэниинь тон бага байжа, ниитынхидэй туһа хүргэдэг байбашье һаань, музей арга боломжонуудаа хэрэглэхэ шадалгүй байжа, хүдэлмэриинь нилээд гээгдэнги байгаа.

Агууехэ Октябрьска социалистическэ революциин илаһанай һүүлээр манай ороной ажабайдалай али бүхы һалбаринуудта болоһон шэнгеэр культурадамнай тон ехэ хубилалтанууд болоһон байна. Урдань үмсын гарта байһан шухала олон тоото коллекцинууд музейнүүдтэ орожо, арадай зөөри болоһон байна. Культурно-гэгээрэлэй хэрэгсэлнүүдтэ жэл бүхэндэ советскэ правительствын һомолдог түйлай ехэ мүнгэн зөөринүүд манай бүхы музейнүүдэй, тэрэ тоодо түүхыншье музейн, хүдэлмэриие шэнээр эмхидхэхэ арга боломжо олгоһон байна.

Гүрэнэй түүхын музей хадаа бүхэсоюзна удхашанартай хадагаламжын зургаан гээшэ. Тэрэ хадаа СССР-эй хэдэн миллион ажалшадта үнэтэй, мэдээжэ юм. Тон шухала материалнууд болон документнүүдые бэедээ шэнгээһэн тэрэнэй экспозицинууд Эхэ оронойнгоо олон зуун жэлэй түүхые эрхим һайнаар, гүнзэгыгөөр шудалан мэдэхэ арга боломжо советскэ хүнүүдтэ олгоно. Тон олон (жэлдээ миллион хүрэтэр) хүнүүдэй харадаг байһан ябадал үргэн олониитын дунда музейн суутай байһыень элитээр гэршэлнэ. Уужам залнууд дотор табигдаһан материалнууд хадаа илангаяа дунда болон дээдэ һургуулинуудта СССР-эй түүхэ заахa хэрэгтэ һэлгэшэгүй туһаламжа болоно. Заримдаа урогто ойлгохонь бэрхэтэй байдаг, юрэнхы удхатай ойлгомжонууд тус материалнуудай туһаламжаар эли тодо, мартагдашагүй образууд болоно. Нэгэ залһаа нүгөөдэ худар орожо ябажа, эртэ урда сагай бүлгэмтэ, богоол эзэмдэлгын, феодальна болон капиталистическэ байгуулалтын дурасхаалнуудтай удаа дараалан танилсажа, харагшад болбол формацинуудай һэлгэлтэ тухай, түүхын процессэй хэлбэрилтэгүйгөөр урагшаа дабшалта тухай болотоор ойлгохо болоно.

Материальна культурын олон янзын дурасхаалнууд, тэрэшэлэн олон тоото бэшэмэл документнүүд музейн фондынууд соо бии. Эдэ бүхы материалнууд палеолитическэ эпохоһоо эхилээд манай ороной материальна болон духовно культурые тодорхойлно.

Палеолитическэ, неолитическэ, бронзово эпохонуудта хамаатай олон тоото коллекцинүүд, манай эрын 1-дэхи мянган жэлһээ эхилээд манай эрын XV-дахи зуун жэл хүрэтэрхи үеын манай ороной европейскэ болон азиатска хүбиин племенүүд болон арадуудай түүхые тодорхойлһон коллекцинүүд археологическа таһагууд соо суглуулагданхай. Жэл бүхэндэ советскэ эрдэмтэдэй хэдэг малталгануудһаа абтаһан шэнэ шэнэ материалнуудаар археологиин таһагууд саг үргэлжэ нэмэгдэжэ байдаг.

Илангаяа һүүлэй үенүүдэй (XVI—XX-дохи зуун жэлэй эхин) материальна болон духовно культурын дурасхаалнууд ехэ олон янзын ба һонирхолтой байна. XI-дэхи зуун жэлһээ эхилээд эртэ урда сагай ородой рукописьнуудай оролсоһон хуушанай эрхим һайн номууд болон рукописьнуудай суглуулбари, IX—XVII-дохи зуун жэлнүүдэй греческэ рукописьнууд, XIII—XVIII-дахи зуун жэлнүүдэй славянска (болгарска, сербскэ, чешскэ, молдавска) бэшэгэй рукописьнууд, 1493 онһоо эхилээд 1800 он хүрэтэрхи үеын ородой болон славянска хуушанай хэблэлэй номууд; крепостной ажахые, тэрэшэлэн таряашадай түүхые шэнжэлэн үзэхэдэ тон баян материал үгэдэг документальна материалнууд; манай ороной үнгэрһэн сагай культурна баялигые харуулһан тон олон янзын документнүүд музейн фонднууд соо хадагалаатай бии.

Эртэ урдын сагһаа эхилээд мүнөө хүрэтэрхи үеын ородой монетэнүүд болон мүнгэн шудхамалнууд, Хара далай шадархи грек зоной монетэнүүд, Грециин болон Римэй, Византиин эртэ урда сагай монетэнүүд, алас дурна зүгэй (сасанидуудай, арабска халифадай, саманидуудай, джучидуудай, Индиин, Хитадай) монетэнүүд, Баруун Европын болон Америкын монетэнүүд, ородой болон харин мастернуудай хэһэн медальнууд музей соо бии. Шаажан, фаянс болон майолика, гоёор хэһэн хирпиисэ, шэл болон хрусталиин нилээд олон коллекцинүүд, модон дээрэ гоёор һиилэжэ зураглаха зурагуудай талаар ород арадай искусствые тодорхойлһон мебельнүүд болон бусад зүйлнүүд музейн фонднууд соо бии. Таряашадай гэрнүүдые архитектурнаар зураглажа уран бэрхээр, олон янзаар хэһэн суглуулбари, XVII—XX-дохи зуун жэлэй үедэ хэгдэһэн ородой мүнгэн зүйлнүүд, тэрэшэлэн хара ба үнгэтэ металлнуудһаа хэгдэһэн ажаһуудалай болон үйлэдбэриин зүйлнүүд, X-дахи зуун жэлэй үеынхиһээ эхилээд суглуулагдаһан элдэб зүйлэй буунууд, артиллерийскэ зэбсэгүүд, ехэ шухала аад, тон олон янзын нэхэмэл зүйлнүүд, хубсаһанууд, ород арадай уралан оёһон юумэнүүд музейдэ ехэ олон.

Эндэ суглуулагдаһан уран зурагай зүйлнүүд: эртэ урда сагай ород арадай уран зурагай зохёолнууд, тоһоор, шэрээр зураһан зурагууд, гравюранууд, литографинууд, миниатюранууд, фотографинууд, тэрэ тоодо искусствын тон хомор дурасхаалнууд — Тропинин, Серов, Верещагин болон бусад уранзураашадай зохёолнууд научна талаараа тон шухала байна.

Советскэ түүхын бусад музейнүүдтэл адли, Гүрэнэй түүхын музейн онсо илгааань юуб гэхэдэ, коллекцинүүдынь ехэ зохидоор таарууллжа табинхай. Эндэ коллекцинүүдынь материальна шэнжэ түхэлөөрөө илгагдажа, амяар амяараа табигданхай бэшэ, харин тон элдэб янзын зүйлнүүд тусхайта түүхын темээр нэгэдхэгдэжэ, бүлэг бүлэгөөрөө табигданхай. Түүхын процессые харуулхадаа музейн хүдэлмэрилэгшэд мэдээжэ иимэ заабариие хүтэлбэри болгон абаһан байна: «... историческа наука болбол үнэхөөрөө наука байхаяа һанаа һаа, общественнэ хүгжэлтын түүхые корольнууд болон полководецуудай ябуулганууд гээшэ гэжэ, гүрэнүүдые «дайлан абагшадай» болон «мэдэлдээ оруулагшадай» ябуулганууд гээшэ гэжэ харахаяа болижо, харин түбхын түрүүндэ, материальна баялигуудые үйлэдбэрилэгшэдэй, ажалша олониитын түүхые, арадуудай түүхые шэнжэлэн үзэхэ ёһотой» (ВКП(б)-гэй түүхэ. Хуряангы курс. Нюур 116).

Харуулхаяа табиһан экспозици сооно ажалша олониитын — хүдэлмэришэн ангиин болон таряашадай түүхэ гол ехэ һуури эзэлнэ. Харагшад хадаа хаанта засагай Россиин таряашад болон хүдэлмэришэдэй байдалтай танилсана, деревниин хайшан гээд хубаарилан илгарһыень, хүдэлмэришэн ангиин хайшан гээд бурилдэһыень харана. Олон тоото шухала экспонадууд хүдэлмэришэдэй хүдэлөөндэ, тэрэшэлэн реакциин хүсэнүүдтэй прогрессивнэ хүсэнүүдэй тэмсэлдэ, Россиин худар марксизмын нэбтэрэн дэлгэржэ байһан ябадалда зорюулагданхай.

Музей болбол манай агууехэ Эхэ ороной түүхын тон шухала событинүүдые, тэрэшэлэн түүхын эгээл элдэб шатануудта ород арадай культурын хүгжэһэн үндэр хэмжээе дэлгэрэнгыгээр харуулна.

Буу зэбсэгүүд, түүхын бодото документнүүд, македүүд, картинанууд, тэрэшэлэн ород сэрэгүүдэй дайшалан абаһан шухала трофейнүүд болон бусад баян материалнууд хадаа бэеэ даанхай байдалтай байхын түлөө манай Эхэ ороной героическаар тэмсэһэн тэмсэл тухай хөөрэжэ үгэнэ.

Музейн хүдэлмэрилэгшэдэй ехэ коллективэй хэһэн научна шэнжэлэлгэнүүд, монографиуд соо, культурын дурасхаалнуудай хэблэл соо толилогдодог. Музейн научно-шэнжэлэлгын бүхы хүдэлмэринь СССР-эй түүхын тон томо проблемэнүүдтэ зорюулагданхай. Славянуудай бии болоһонтой, урда сагай славянска гүрэнүүдэй бии болоһон ба хүгжэһэнтэй, тэдэнэй хоорондохи холбоо барисаа болон хани харилсаантай, эртэ урда сагай ородой городой түүхэтэй, металлургиин бии болоһонтой холбоотой асуудалнуудта гол анхарал хандуулагдана. СССР-эй Наукануудай академиин материальна культурын түүхын институдай, мүн музейн хүдэлмэрилэгшэдэй үнгэргэһэн археологическа малталганууд болон научна шэнжэлэлгэнүүд хадаа ородой феодальна городой хайшан гэжэ бии болоһые, тэрэнэй Культурын хэр зэргэ үндэр байһые, тэрэнэй олзоборилгын үйлэдбэрилгын хэр зэргэ хүгжэнги байһые харуулна. Эдэ материалнуудай үндэһэ һуури дээрэ профессор Б. А. Рыбаков 1949 ондо Сталинска шанда хүртэһэн «Эртэ урда сагай Русиин олзоборилго» гэжэ ехэ зохёол бэшэһэн байна.

Гүрэнэй түүхын музейн тогтоһон үдэрһөө хойшо үнгэрһэн 70 жэл хадаа социализмын ороной түрүү культурын участогуудай нэгэнэйнь элитэ ойн һайндэр гээшэ. Музейн залнууд соогуур ябажа гараһан хэдэн арбаад миллион харагшад түрэл Эхэ оронойнгоо түүхые эрхим һайнаар ойлгохо болоно, зориг бадаруулагша советскэ патриотизмын гүн ехэ мэдэрэлтэй болоно, тэрэ холын сагта Эхэ оронойнгоо олон тоото дайсадта эсэргүүсэн тэмсэжэ, Эхэ оронойнгоо экономико, наука болон культурын һалбаран мандахын тулада бүхы хүсэ шадалаа, эрдэм шадабаряа зорюулан үгэһэн ород арадай эрхим хүбүүдэй нэрэнүүдые гүн баясхалантайгаар дахин дахин дурдана.

Турахиндахи хубилалта

Электрын лампочкануудаар гэрэл-
гэгдэһэн кабинет соо Курум-
кай аймагай Калининай нэрэмжэ-
колхозой правлениин түрүүлэгшэ
Папани Самбурович хүдэлмэриингөө
олой саана газетэ, журналнуудые
ража, тэндэһээ блокнот дээрээ
мэ тэмдэглэжэ һууба. «1951—
55 онуудта СССР-ые хүгжөөхэ та-
нжэлэй түсэб тушаа партиин XIX
ездын директивэнүүд» гэһэн бро-
орын нэгэ хуудаһан дээрэһээ да-
н дахин уншана.

Тиигэһээр байтарнь газааһаа дун-
зэргын бэетэй хүн орожо, столой
ргэдэхи стул дээрэ яаралгүй түб-
эн янзаар һууба.

— Зай, тиимэ байнал даа, — гэ-
э түрүүлэгшэ хөөрэлдөөгөө үргэл-
элүүлһэн юумэдэл партийна орга-
зациин секретарь Нима Очирович
атаповта хандаба:—тэжээлэймнай
уудал бэрхэтэйшэг болоод байна,
има Очирович.

Гатапов бодолгото болон һуута-
а һууриһаа бодожо, ондоо столой
жуула ошожо, шэл доронь байһан
лхозой газарай картын нэгэ уча-
огые хургаараа зааба:

— 250 гектар энэ участок гурба-
хи жэлээ ашаглагданагүй. Хэрбээ
энние һайжаруулаа һаа, долоо
нган центнерһээ бага бэшэ үбһэ
мэжэ абадаг болохо һэмди.

— Тиимэ даа, зүб. Теэд ганса энэ
асток бэшэ, үшөө ондоонуудшье
и. Харагтылшэ энээние, — гээд,
апани Самбурович ондоо тээ хур-
араа хадхаба: — Турахин гэжэ
рэтэй. Эндэ одоошье ехэ хүдэлмэ
хэхээр байна. Энэмнай хэр угһаа
йшо малай бэлшээри юм. Нима
ирович, юун гэжэ һананабта, хэр-
э энэ бэлшээрие сабшалангай га-
р болгоо һаа ямар бэ?

— Тээсгэн тэрээгүүр ябахадаа
һа иигэжэ бодоод, тантай зүбшэхэ
жэ һанаһан хүм, — гэжэ Гатапо-
нь харюусаба.

— Тиихэдээ хоюуланаймнай һа-
л нэгэдэбэ. Иигээд байхада прав-
нии дээрэ хэлсэхэдэмнай болохо,
най нүхэд зүбшөөхэ гэжэ һана-
б. Энэ хүдэлмэри хээд байхадаа
ба мянганһаа бага бэшэ центнер
һэ абахабди, — гэжэ түрүүлэгшэ
апани Самбурович Будаев баяр-
йгаар дуугарна.

...Правлениин заседани.

— Колхозоймнай табанжэлэй тү-
бтэй холбоотой шухала асуудал
үнөөдэрэй заседаниин зүбшэн хэл-
гэдэ табигдана, — гэжэ Папани
амбурович хэлэнэ, — энэ хадаа
урахинай бэлшээрие сабшалангай
зар болгохо тухай. Нилээд хүндэ-
ье һаа, манай хүшэхүрэхөөр хүдэл-
эри гэжэ һананаб. Иигэжэ бодом-
ологдоно: 10 үдэр соо энэ участо-
е посходоор хааха. Посхоод бари-
һургааг яһала бии. Машинанууд-
й зөөгөөд лэ хаяна бэзэ. Юун гэ-
э һананабта, хэлэгты нүхэд...

Удаань партийна организациин
кретарь Гатапов үгэ абажа, иигэ-
э хэлэбэ:

— Партийна бюрогой гэшүүд за-
дани дээрээ энэ асуудал үшөө хэл-
сэжэ үрдеэгүйбди. Малажал хүг-
жөөхэ табанжэлэйнгээ түсэбые ам-
жалтатайгаар дүүргэхын тула тэ-
жээлэй найдамтай база байгуулха
ёһотойбди. Теэд, шэнэ сабшалан-
гуудтай болонгүйгөөр энэ зорилгые
шиидхэхын аргагүй. Энэ шухала
хэмжээ-ябуулгые коммунистнууд
толгойлхо гэжэ һананаб.

— Үнэхөөрөөшье үбһэ тэжээлэй
хүсэд хүрэхөөр бэлэдхэгдэдэггүй
дээрэһээ малажалнай муугаар хүг-
жөөгдэнэ, — гэжэ түрүүлэгшын ор-
логшо нүхэр Люшин хэлэбэ. — За-
рим сабшаламнай намагжажа бай-
на. Теэд сабшалан һайжаруулгаар
хүсэд хүдэлмэри хэгдэнэгүй. Сабша-
лангай шэнэ участок бии болгожо
ашаглаха тухай дурадхалые дэмжэ-
нэб. Энэ хүдэлмэрие үглөөдэрһөө
эхилхэ хэрэгтэй гэжэ һананаб.

Правлениин заседаниин һүүлээр
Папани Самбурович конторо соо-
гоо гансааран үлэжэ, энэ хүдэл-
мэридэ хэды хүн, мори унаа, тэргэ
зэмсэг, һургааг ба һаднагууд хэрэг-
лэгдэхэб гэжэ тодорхойлжо һууба.

— Посхоод барилгые арбан үдэр
соо бэшэ, табан үдэр соо дүүргэбэл
һайн һэн. Турахинда ойрхоно Бараг-
жанай колхозой мал бэлшэнэ хаш,
—гэжэ түрүүлэгшэ аман соогоо
дуугарна...

Үглөөдэрынь Турахинай бэлшээ-
рие сабшалан болгохын тулада
халуун хүдэлмэри эхилбэ. Һур-
гааг шэрэһэн автомашинануудай
абяан, хюрөө һүхын ханхинаан, пос-
хоод баригшадай хүхюун хөөрэл-
дөөн үргэн талаар зэдэлнэ. Энэ хү-
дэлмэридэ колхозой коммунистнууд
ба комсомолецууд эдэбхитэйгээр ха-
баадалсаба. Бүлэг комсомолецууд
Турахинда хүдэлмэрилхээ ошоһон
колхозниигуудта полевой стан түхеэр-
хын тула бэлэдхэнэ. Комсомольско
организациин секретарь Очиров контородоо яаралтайгаар орожо, Гата-
повта хандаба:

— Залуушуул Турахинда полевой
стан түхеэрхээ ошохонь. Нима Очи-
рович, танай туһаламжа хэрэгтэй
болобо.

— Хэды хүн бэ?
— Хорин таба.
— Юу абаашахатнайб?
— Хамтын байра, улаан булан,
столово гэхэ мэтые бараниинь тү-
хеэрхэ юумэ абаашахамнай, бидэн-
дэ машина хэрэгтэй болобо.
— Зай, һуужа һуугаарайш. Папа-
ни Самбуровичһаа мэдээд ерэһүүб,—
гээд, Гатапов түрүүлэгшын каби-
недтэ оробо.

Үглөө үглөөгүүр эртэ комсомоле-
цууд ба залуушуул сабшалангай шэ-
нэ участок дээрэ полевой стан түхеэр-
хээ ошоод һэн. Тэдэнтэй хамта
түрүүлэгшэ Папани Самбурович
партийна организациин секретарь
Нима Очирович хоёр ошолсоо.

— Шэнэ участок дээрэ үбһэн эл-
бэг ехээр ургахань ха. Ногоон яһа-
ла һайнаар гаража байна, — гэжэ
колхозниигууд урматайгаар хөөрэлдэ-
нэ.

Е. Цыренова.

В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ суднаар ябалгын Волго-Донской канал.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Гидробарилгын Волжско районой тосхоной булан.

ТАСС-эй фотохронико.

Модо уһанһаа гаргалгые һайнаар эмхидхэхэ

Урадхуулагдаһан модые уһанһаа
гаргажа абалга модо бэлэдхэлэй ба
урадхуулгын хүдэлмэриин һүүлшын
шата болоно. Урадхуулагдаһан мо-
до уһанһаа гаргажа, хэрэглэгшэд-
тэнь эльгээхэ гээшэ тон харюусал-
гатай хүдэлмэри мүн.

Энэ оной июниин 5-най байда-
лаар Үдэ голоор 739 мянган кубо-
метр модо урадхуулагдаа. Теэд,
тэрээнэй оройдоо 130 шахуу мянган
кубометрынь мүнөө уһанһаа гаргаг-
даад байха юм.

Урдажа ерэһэн модые уһанһаа
татажа гаргаад, тэрэнние хюрөө-
дэжэ, хэрэглэгшэдтэнь эльгээхэ үүр-
гэтэй Улан-Удын модоной заводой
коллектив сүүдхэ бүри 3000 кубо-
метр модо уһанһаа гаргаха байһан
аад, миил 800—900 кубометр гар-
гана. Заводой директор нүхэр Ог-
лоблин энэ шухала ажалда хү-
дэлмэришэдые мүнөө болотор хүсэд
табинагүй, тэдэнние хэрэгтэй зэр
зэмсэгүүдээр дүүрэн ханганагүй.
Эмхидхэлэй муу дээрэһээ хүдэлмэ-
ришэдэй ажалай бүтээсэ тон бага
байна. Тиихэдэ, Сэлэнгын шпалоза-
вод модо урадхуулгын сезоной
эхилхэһээ хойшо графигай ёһоор 20
мянга гаран кубометр модо уһан-
һаа гаргаха байһан аад, миил 6
мянга гаран кубометр гаргаба. Энэ
заводой директор нүхэр Рукосуевай
энэ хүдэлмэрие эмхидхэжэ шадаа-
гүйһөө боложо мүнөө түмэр замда
шухала хэрэгтэй шпалануудые үй-
лэдбэрилгэ таһалдаха баатай бо-
лоод байна.

Урадхуулагдажа ерэһэн модые
графигай ёһоор уһанһаа гаргажа
абаха гээшэ модо үйлэдбэрилгын
предприятинуудай тон шухала хэ-
рэг мүн.

К. Скворцов.

Түсэбынь дүүргэгдэдэгшье һаа, продукциинь шанар муу

Зэдын аймагай промкомбинадай
коллектив эд бараа үйлэдбэрилэн
гаргалгын түсэбые тоогой талаар
дүүргэдэг. Зүгөөр тэдэнэр продук-
циингаа шанарыень һайжаруулха,
сэнгыень химдаруулха гэжэ оролдо-
доггүй байха юм. Жэшээлхэдэ, ком-
бинадай үйлэдбэрилэн гаргаһан
стол, стул, шкафууд муу шанар-
тайгаар хэгдэһэн тула түргэнөөр
эбдэрнэ.

Иимэ ушарһаа, комбинадай
үйлэдбэрилһэн мебель, оёһон хуб-
саһануудые худалдан абагшад го-
ложо, тэдэ зүйлнүүдые ондоо тээ-
һээ абадаг байна. Комбинадай
киоскдо аяар нёдондонһоо хой-
шо сабхи, хүнжэл, тапочканууд
гэхэ мэтын товарнууд худал-
дагдангүй мүнөө болотороо хэб-
тэжэ байдаг, энээнэйнь шалтагаан
юуб гэхэдэ, тус зүйлнүүд шанар
муутайһаа гадна, угаа үнэтэй.

Тиихэдэ, колхозуудта шухала хэ-
рэгтэй дугааг, тэргэ, хирпиисэ, из-
вёстко, модон амһарта гэхэ мэтые
хэхэ арга боломжотой байбашье,
комбинадай үйлэдбэрилдэггүй тула,
эдэ хэрэгтэй юумэнүүдые колхозууд
ондоо тээһээ асардаг байха юм.

Комбинадай директор нүхэр Са-
ратов, партийна организациин сек-
ретарь нүхэр Усов гэгшэд продук-
циин шанарые һайжаруулхын, ню-
тагай арга боломжонуудые хэрэг-
лэхын түлөө ямаршье хэмжээ аба-
нагүй. Комбинадай хүдэлмэрилэг-
шэдэй дунда ниитэ-политическэ хү-
дэлмэри муугаар ябуулагдана. Шэ-
нэ жэлэй эхинһээ хойшо ханын га-
зетэ, «дайшалхы хуудаһанууд»
үсөөн гаргагдаа. Республикын бо-
лон аймагай газетэнүүдые олон
хүдэлмэришэдынь захинагүй. Ком-
бинадай коллективтэ лекци үнинэй
уншагдаагүй.

Зэдын аймагай хүтэлбэрилхы
организацинууд комбинадай гарга-
даг продукциин шанарые һайжа-
руулхын түлөө өөрынгөө анхарал
хандуулха уялгатай.

Д. Доржиев.

Дэлхэй дээрэ амидарал яажа бии болооб

Амитадай амидаран байлгын ор-
шон байдал тон олон янза юм. За-
рим амитад уһан соо байрладаг,
нүгөө зариманиинь газарай нюруу
дээрэ амидардаг, гурбадахидынь
газарай хүрьһэн соо байрладаг,
үсөөн бэшэ амитад агаарта дай-
ралдадаг.

Мүнөө дэлхэйн бүмбэрсэг дээрэ
300 мянга шахуу ургамалнууд,
миллионһоо үлүү элдэб түрэлэй
амитад тоологдоно.

Дэлхэй дээрэ амидарал яажа бии
болооб гэһэн асуудалые эртэ ур-
данһаа хойшо хүнүүд шэнжэлнэ.
Мүнөөшье энэ асуудалые тайлба-
рилха тушаа материализм ба идеа-
лизм, наука ба шажан хоёрой хоо-
рондо буляасалдаан боложо бай-
һаар. Элдэб янзын шажан хадаа
дэлхэй дээрэхи амитадые бурхан
бии болгоһон юм гэжэ номнодог.
Энээндэ эсэргүүсэн материализм
болбол дэлхэй дээрэ манние той-
рон байгаа амиды ба амигүй бай-
гаали ямаршье бурханһаа дулды-
дангүй оршожо байдаг юм гэжэ
тобшолно. Байгаали өөрөө мате-
риальна байһан туладаа естествен-
нэ хуули ёһоор хүгжэнэ. Энээн ту-
хай материализмын тон зүб бай-
һые ажамидарал тухай биологи-
ческа наукын практика гэршэлнэ.

Түрүү мичуринска биологическа
наука болбол ажамидаралай уд-
хые шэнжэлэн ойлгохоһоо гадна,
амитадые болон ургамалые хүн түрэлтэнэй аша туһада хубилгаа.

Амитадай хэды олон янзын бай-
башье һаань, хүн тэрэнние анха-
ралтайгаар шэнжэлхэ зуураа, тэдэ-
нэй органуудай хүдэлмэридэ ба
бэеынь байгуулгада адли зүйлнүү-
дэй олон байһые тэмдэглэнэ.

Амиды организм газарай состав-
та байгаа 90 химическэ зүйлнүүд-
һээ бүридэнэ. Жэшээлхэдэ, угле-
род, водород, кислород, азот, түмэр
гэхэ мэтэ газар соо байгаа бодо-
суүд амитадай бэеынь байгуулгада
оролсоно. Тиимэһээ манние тойрон
байгаа бүхы байгаали нэгэ адли
бодосуудһаа бүридэнхэй. Энэ ха-
даа бүхы дэлхэйн нэгэн бүхэли
ба материальна байһые гэршэлнэ.

Тиимэһээ гэнтын ушарһаа ба
«бурханай захиралтаар» дэлхэй
дээрэ амидарал бии болоо бэшэ,
харин материин хүгжэхэ ёһоороо
хубилан хүгжэжэ байдаг дээрэһээ
эшэ үндэһэ абана. Амитанай
эгээн онсо илгаань хадаа тэдэнэй
доторoo бодосуудые һэлгэн андал-
далга болоно. Тэдэ амиды бай-
хын тула эдеэ хоол эдижэ
бэедээ хэрэгтэй белки, өөхэ, уг-
леводуудые, элдэб дабһа, витамин
гэхэ мэтэ бодосуудые илган шэмэжэ
абана. Элдэб бодосууд буйлуу-
лагдажа, тон шэнэ вещество-
нууд организм дотор бии боложо
байхаһаа гадна, энээндэ эсэргүү
үзэгдэл — бодосуудай задаран һа-
лалга тэндэ боложол байдаг. Бо-
досуудай бии болоод, урган хүг-
жөөд, задаран һалаад, дахин бии
боложол байхада, энэ таһалгаряа-
гүй хүдэлөөн дээрэһээ дулаанай
энерги, ургаха, ябаха, үдэхэ хүсэ-
нүүд ба эсэстээ материин эгээн
дээдэ формын хубилан хүгжэлтэ,
ухаан бодол түрэлгын хүсэн бии
болодог юм. Амиды амитад бүхэнэй
организм соо урган хүгжэлтэ ба
задаран һалалгын процессүүдэй бо-
ложол байдаг ушар тэндэ боложо
байгаа хоёр, бэе бэедээ онсо эсэр-
гүү процессүүдэй нэгэн бүхэли бай-
һые элирүүлнэ. Бодосуудай һэлгэн
андалдалгын удхашанар энээндэл
байна.

Амиды организм соо амигүй бай-
гаалида ороходоо бодосуудай ху-
билан хүгжэлтын процесс холо
орёо байдаг. Эсэстээ амидара-
лай үндэһэ һууриинь тон орёо
нэгэдэл болохо белогто бодосууд
болоно. Тиимэһээ хаана һандаран
задардаггүй белогто бодосууд бинб,
тэндэ лэ амидарал бии болодог.
Гэбэшье, тэрэнэй хүгжэхын тула
тусгаар таарамжатай услови хэрэг-
тэй байна. Жэшээлхэдэ, тахягай
үндэгэн хүйтэн газарта байхадаа
дальбараа болодоггүй ха юм.

Дэлхэй дээрэ амидарал яажа бии
болооб гэжэ ойлгохын тула, урид-
шалан белогто бодосуудай бии бо-
лолгын түүхые тодоруулха хэрэгтэй.

Углеводородуул аммиак хоёрһоо
хожомдоо белогто бодосууд бии бо-
лодог гэжэ научна туршалганууд
харуулна. Манай советскэ эрдэм-
тэн академик А. И. Опарин бол-
бол минеральна байгаалиин прос-
той бодосуудһаа бүхы организ-
муудай ажамидаралай үндэһэ һуу-
ри болохо тон орёо органическа
(амитай) бодосуудай белогууд гээ-
шэдэй байгаали дотор яажа бии
болоһон бүхы замыень дэлгэрэнгы-
гээр элирүүлһэн байха юм.

Үни холо үнгэрһэн сагта, хэдэн
миллиард жэлэй саана, газарай
нюруу дээрэ түрүүшын белогто бо-
досууд бии боложо эхилээ. Эдэнэй
газар дээрэхи бүлеэн шалбаагууд
соо бии боложо байһаниинь магад-
гүй. Тэрэ шалбаагууд соо элдэб
минеральна бодосууд хайлаад, өөр
хоорондоо ниилэлдэхэдэнь, тэдэнэй
аша туһаар белогууд бии боло-
жо эхилээ.

Эдэ белогуудай хубинууд оршон
тойрон байдалтайгаа саг үргэлжэ
эдэбхитэй харилсаа хэжэ байгаа.
Тэдэнэр бии болоод, урган хүг-
жөөд, задаран һалаад, дахин бии
боложол байдаг байгаа. Эдэл бе-
логто хубинуудһаа мүн үлэмжэ тог-
тууритай системэнүүд бии болодог
байгаа, тэдэнь тон жэжэхэн, нюдэндэ харагдахагүй анха балар са-
гай амиды слизьнүүд байгаа.

Иигэжэ простой белогто бодо-
суудта гү, али тиимэ хубинуудай
амидаралай тон простой шэнжэтэй
бүхэли системэнүүдтэ шэлжэн
оролго болоһон байха юм. Ондоо-
гоор хэлэхэдэ, органическа (ами-
тай) бодосуудһаа амитад иигэжэ
бии болоһон юм.

Иимэл анха түрүүшын эхин
зүйлнүүдһээ газар дэлхэй дээрэ
амитадай тон баялиг ба тон олон
янза бии боложо, амидарал гээшэ
тон үндэр шатада гараһан байгаа.

Дэлхэй дээрэ амидаралай бии
бололго естественнэ ба закономер-
нэ үзэгдэл болоно гээшэ.

М. Бакутин.

Физкультурна хүдэлмэрие улам һайжаруулхын түлөө

Манай республикын 30 жэлэй ой
яхан гүйсэжэ, баяр баясхалангай
шон байдалда тэмдэглэгдэбэ.

Революциин урда тээ бүглүү
ха хизаар байһанаа советскэ за-
гай жэлнүүдтэ Бурят-Монголнай
гжэнги промышленностьтай ба
рүү хүдөө ажахытай республика
лон хубилаа.

Агуухэ Октябрьска революциин
ан мандаһанай ашаар Бурят-
онголой ажалшад физкультура
спорт эрхилхэ талаар туйлай
э арга боломжотой болоо. Физ-
льтура ба спорт илангаяа ста-
нска табанжэлнүүдэй үедэ манай
спублика дотор ехээр хүгжэһэн
йна.

Революциин урда тээ республи-
да нэгэшье спортивна талмай ба
адион байгаагүй. Сибирь ба
альна Востогтохи эгээл гоё ста-
онуудай нэгэн болохо БМАССР-
25 жэлэй нэрэмжэтэ стадион
енинэй орденто Улан-Удын паро-
зо-вагонно заводто бии. Һүүлэй
рбэн жэлэй турша соо түмэр за-
й транспортда «Динамо», «Локо-
тив» гэжэ стадионууд байгуулаг-
а. Һургуулинууд, предприятинууд,
лхозууд, совхозууд ба МТС-үүдтэ
һэн зуугаад спортивна талмай-
уд тоологдоно. Һайнаар түхеэрэг-
һэн хэдэн арбаад спортивна зал-
уд республика соо бии. Залуу-
ул эдэ залнууд дотор элдэб
ртнуудые эрхилнэ. Шэлэй за-
то, мяха-консервын комбинадта
ын жэлнүүдтэ һайнаар түхеэрэг-
һэн стадионууд баригдахань.

Ажалшадые физкультура ба
ртдо олоор хабаадуулхын тула
адионуудта, спортивна талмай-
нууд болон залнуудта ехэ хүдэлмэ-
ри хэгдэнэ. Тиин спортдо хабаа-
дагшадай тоо жэл бүри олошорно.

1936 ондо манай Бурят-Монголой
басагадай Улан-Удэһээ Москва
хүрэтэр санаар ошолго хадаа рес-
публикын спортсменүүдэй ажабай-
далда ехэ событи болоһон байна.
Тэдэ басагадай тоодо Лиза Кон-
стантинова, Соня Тыхеева, Мария
Хахалова, Соня Сункуева, Тамара
Любимская гэгшэд ороно. Эдэнэр
коммунистнууд Бобыкин ба Сазо-
нов гэгшэдэй хүтэлбэреэр ошоһон
юм. Иимэ ехэ амжалта туйлаһа-
найнгаа түлөө эдэнэр Советскэ
Союзай орденуудаар шагнагдаа
һэн.

Манай спортсменүүд Эсэгэ оро-
ноо хамгаалгын дайнай үедэ баа-
тарлигаар тэмсэһэн байна.

Түнхэнэй талын бурядай хүбүүн
Жамбал Тулаев дайсантай эрэлхэ-
гээр тулалдаһанайнгаа түлөө Со-
ветскэ Союзай Геройн нэрэзэргэ
абаа. Спортсменүүд Доржиев, Ива-
нов болон бурят-монгол арадай бу-
садшье түлөөлэгшэд эрэлхэг зориг
харуулһанайнгаа түлөө Советскэ
Союзай Геройн нэрэзэргэдэ хүртөө.

Партиин Центральна Комитедэй
1948 оной декабриин 27-до гарга-
һан түүхэтэ тогтоолые бэелүүлэн
республикын физкультурна органи-
зацинууд физкультура ба спортдо
ажалшадые олоор хабаадуулхын,
физкультурнигуудай спортивна мэр-
гэжэлые дээшэлүүлхын тула
һүүлэй жэлнүүдтэ нилээд ехэ хү-
дэлмэри хээ.

Физкультурна коллективүүд бо-
лон һайндуранай спортивна общест-
вонууд гансахан һүүлэй табан жэл
соо табин мянга гаран хүнүүдтэ
ГТО-гэй значок абхуулаа. Энэ үе
соо разряднигуудай тоо хоёр да-
хинһаа үлүүгээр слошороо.

Хүнгэн атлетикэ, волейбол, ша-
тар, конькиин ба санын спорт, мо-
тоспорт, футбол, бокс, националь-
на барилдаан, һур харбалга ба мүн
бусадшье спорт манай республика
дотор ехээр хүгжөө.

Ажалшадай дунда физкультурна
хүдэлмэриин хүгжэһэнэй ашаар
Бурят-Монголой хүбүүд, басагадай
спортивна мэргэжэлынь нилээд
дээшэлээ. Иимэһээ республикын
спортсменүүд һүүлэй жэлнүүдтэ
Российска Федерациин ба Советскэ
Союзай түрүү һуури эзэлхын тү-
лөө харюусалгатай хэдэ хэдэн мү-
рысөөнүүдтэ хабаадалсаа.

Манай физкультурнигуудай дун-
даһаа гайхамшагта спортсменүүд
урган гараа. Жэшээлхэдэ, спорт-
смен Каратаев копье шэдэлгээр
Советскэ Союз соо түрүүшын ар-
бан хүнүүдэй тоодо ороо. Буудал-
гаар спортын мастер Петр Нико-
лаев Уласхоорондын XV-дахи олим-
пийскэ наадандa хабаадалсаа. Бог-
даринай дунда һургуулиин багша
Георгий Соловьев хүдөөгэй хүсэ
ехэтэнэй дунда болоһон мүрысөөндэ
РСФСР-эй ба СССР-эй түрүү һуу-
ри эзэлхын түлөө тэмсэжэ, нэгэдэ-
хи һууринуудые хэдэн дахин эзэ-
лээ. Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ
педагогическа институдай студентка
Шура Сыжипова Сибириин ба
Дальна Востогой студентнэрэй
дунда ядро түлхилгөөр, 400 ба 800
метртэ урилдалгаар болоһон мүры-
сөөндэ оло дахин шалгараа. Вася
Еременко конькигаар РСФСР-эй ба
СССР-эй түрүү һуури эзэлхын
түлөө мүрысөөндэ хэдэн дахин ха-
баадаа. Һүүлэй жэлнүүдтэ санын,
мотоциклетнэ, боксын, велосипеднэ
ба мүн бусад түрэлэй спортнуудаар
мэдээжэ хэдэ хэдэн спортсменүүд
шалгаран гараа.

Республикын һургуулинуудта
физкультура ба спортоор ехэ хү-
дэлмэри хэгдэнэ. Һурагшад спортдо
тон дуратайгаар хабаадана. Ехэн-
хи һургуулинууд һайнаар түхеэрэг-
дэһэн спортивна талмайнуудтай.
Эдэ талмайнуудые һурагшад өөһэ-
дөө түхеэрһэн байна. Улан-Удын
басагадай № 65 һургуулида физ-
культурна хүдэлмэри илангаяа һай-
наар табигданхай. № 20 һургуу-
лиин физкультурнигууд хүнгэн ат-
летикээр, гимнастикаар ба санаар
городой түрүү һуури эзэлхын түлөө
мүрысөөндэ хэдэн жэлэй турша соо
нэгэдэхи һууринуудые эзэлнэ. Мү-
нөө энэ һургуулида 30-аад кубогууд
тоологдоно.

Улан-Удын № 1, 2, 3, 16 һургуу-
линуудта, Кыренэй, Заиграйн ба
Кабанскын дунда һургуулинуудта,
мүн машина бүтээлгын техникумдэ
ба зооветеринарна институдта физ-
культурна хүдэлмэри муу бэшээр
табигданхай.

Республикын хүдөөгэй физкуль-
турна организацинуудай хүдэлмэ-
ридэ зарим тэды амжалта туйлаг-
даа. Республикын колхозуудта 300-
гаад шахуу физкультурна коллек-
тивүүд байгуулагдаа. Эдэнэрэй
олонхинь колхозниигуудай дунда
физкультурна хүдэлмэри муу бэ-
шээр эмхидхэнэ.

1952 ондо болоһон РСФСР-эй
зүүн зүгэй районуудай хүдөөгэй
физкультурнигуудай спартакиадай
дүн хадаа хүдөөгэй спортсменүүдэй
мэргэжэлээ дээшэлүүлжэ байһые
эли тодоор гэршэлһэн байна. Тэрэ
спартакиадада область, хизаар ба
республикын 11 команда хабаадаа.
Манай Бурят-Монголой команда тус
спартакиадада хүнгэн атлетикээр
ба велосипедээр нэгэдэхи һуури-
нуудые эзэлжэ, дамжуулгын приз
ба нэгэдэхи зэргын диплом абаа.

Иволгын, Түнхэнэй, Кяхтын ай-
магуудта физкультурна хүдэлмэри
муу бэшээр табигданхай.

Республикада физкультурна хү-
дэлмэриин зарим тэды һайжарбашье
ехэнүүд дутагдалнууд үшөөл бии
байһаар. Физкультурнигуудай дун-
да идеологическа хүдэлмэри хан-
галтагүйгөөр табигданхай. Үргэн
ниитэ ажалшадые, илангаяа хүдөө-
гэй ажалшадые физкультурада ха-
баадуулхын тула эмхидхэлэй хү-
дэлмэри үшөөл хангалтагүйгөөр
ябуулагдана. Гимнастика, уһанда
тамаралга, баскетбол, теннис болон
бусад түрэлэй спорт муугаар хүг-
жөөгдэнэ.

Зунай спортивна сезон мүнөө тү-
лэг дундаа ябажа байна. Энэ сезон
соо олон түрэлэй спортоор мүрысөө
эмхидхэхын тула ехэ хүдэлмэри
хэгдэһэн байна.

Гэбэшье, зунай спортивна сезон
һайнаар үнгэржэ байна гэхын ар-
гагүй. Физкультурын хэдэ хэдэн
обществонууд болон коллективүүд
спортивна мүрысөөнүүдые эмхи гу-
римгүйгөөр үнгэргэнэ.

Улан-Удэ городто футболоор
наадалгын мүрысөөн хоёрдохёо бо-
ложо байна. Гэбэшье, энэ хэрэгтэ
нилээд ехэ дутагдалнууд бии бай-
һаар. Зарим команданууд наадахын
тула саг соогоо ерэнэгүй, наадал-
гынгаа болзорые буруугаар ха-
раална, судьянуудые томилногүй.
Физкультурын городской комитет
эдэ баримтануудые мэдэжэ байтаад,
ямаршье хэмжээ абанагүй.

«Динамо» гэжэ спортивна об-
ществодо зунай спортивна хүдэлмэ-
ри муугаар эмхидхэгдэнхэй. Тус
общество спортивна яһала һайн
базатай юм. Теэд, тэрээнэй нэ-
гэшье секцидэнь хүдэлмэри хэгдэ-
нэгүй. Обществын штатна инструк-
торнууд юушье хэнэгүй, хүтэлбэри-
лэгшэдынь ямаршье харюусалгагүй
болошонхой.

Байкало-Кударын, Сэлэнгын,
Яруунын ба мүн бусадшье хэдэ хэ-
дэн аймагуудта зунай спортивна
хүдэлмэри мүн лэ хангалтагүй бай-
һаар.

Бичурын, Мухаршэбэрэй, Хо-
риин аймагуудта ГТО-гэй значок
абахын тула хүнүүд үсөөнөөр хабаа-
дуулагдана, зунай спорт эрхилхэ
секцинүүд муугаар хүдэлмэрилнэ.
Колхозуудта спортивна талмай-
нууд баригданагүй.

Зунай спортивна сезоной үедэ
хүнгэн атлетикэ, морёор, велосипе-
дээр ба мотоциклаар урилдалга,
волейбол ба футбол наадалга, бу-
рядай барилдаан ба һур харбалга
болон мүн бусад спортые хүгжөөхэ
шухала байна.

Зунай спортивна сезонийе һай-
наар үнгэргэхын тула физкультура
ба спортын комитедүүд, комсомоль-
ско организацинууд болон спортив-
на обществонууд хүдэлмэреэ һай-
жаруулха зэргэтэй.

Манай физкультурнигууд зунай
спортивна сезоной үедэ физкуль-
турна мэргэжэлээ бүри дээшэлүүл-
хэ, республикын городууд, аймa-
гууд болон колхозуудта физкуль-
турна хүдэлмэрие һайжаруулха
ёһотой.

Партиин XIX съездын шиидхэбэ-
рие бэелүүлхын тула манай рес-
публикын физкультура ба спортын
хүдэлмэрилэгшэдэй үмэнэ ехэ ба
харюусалгатай зорилго табигдана.
Энэ зорилгые дүүргэхын тула рес-
публикын физкультурна организа-
цинууд профсоюзна болон комсо-
мольско организацинуудтай хамта
шэнэ хүсэтэйгөөр, эршэ зоригтой-
гоор ажаллаха зэргэтэй.

М. ХАБАЛОВ,
физкультура ба спортын
хэрэгүүдые эрхилхэ
республиканска комитедэй
түрүүлэгшэ.

И. В. Сталинай зохёолнуудай 9-дэхи том Германска Демократическа Республикада хэблэгдэбэ

БЕРЛИН, июниин 7. (ТАСС). «Диц-Ферлаг» гэжэ берлинскэ издательство И. В. Сталинай зохёолнуудай 9-дэхи томые хэблэн гаргаа.

Венэдэ австро-советскэ обществын конференци болоо

ВЕНА, июниин 7. (ТАСС). Мүнөөдэр Венэдэ австро-советскэ обществын конференци хүдэлмэреэ дүүргэбэ.

Конференцидэ хабаадагшад СССР-тэ ошожо тэндэ экономикын, культурын хүгжэлтые, эб найрамдалай түлөө советскэ хүнүүдэй тэмсэлые нюдөөрөө хараһан делегадуудай хэлэһэн үгые ехэ анхаралтайгаар сонособо.

СССР-тэй экономическа ба культурна холбоогоо бэхижүүлхые уряалһан резолюци конференци дээрэ нэгэн һаналаар абтаба.

Польшодо ород хэлэнэй багшанарые бэлэдхэнэ

ВАРШАВА, июниин 8. (ТАСС). Польско олониитэ Советскэ Союзай арадуудай ажабайдал ба ажал-ябуулгые угаа ехээр һонирхоно, ород хэлэ шудалхые эрмэлзэнэ. Энэ хадаа мэргэжэлтэ лекторнүүдые, ород хэлэнэй багшанарые, научна хүдэлмэрилэгшэдые саг үргэлжэ бэлэдхэхэ эрилтэ табина. Варшавадахи польско-советскэ институт иимэ кадрнуудые мүнөө бэлэдхэнэ. Ерэхэ һуралсалай жэлдэ институдай дэргэдэ 4 жэлэй заочно факультет, мүн ород хэлэнэй багшанарай мэргэжэл дээшэлүүлхэ 6 неделиин курсанууд нээгдэхэ байна. Һуралсалай жэлэй турша дотор дээдэ һургуулинуудай ород хэлэнэй бүхы багшанар эдэ курсануудта һуралсаха юм.

Ород хэлэ зааха методистнуудые бэлэдхэхэ ябадалда ехэ анхарал хандуулагдана. Ород хэлэ зааха ба шудалха методикын талаар тусхай ном хэблэн гаргахаар хараалагдаа.

Польшодо дээдэ һургуулинуудай тоо олошорно

ВАРШАВА. (ТАСС). Польшодо дээдэ һургуулинуудай тоо жэл бүри олошорно. Дайнай урда тээ тус орон дотор 27 вузууд байгаа һаа, мүнөө 83 болоо. Дайнай урда тээхи үеынхитэй сасуулхада, студентнэрэй тоо 3 дахин олошороо.

Арадай засаг дээдэ һургуулинуудай үүдые хүдэлмэришэн-таряашанай залуушуулай үмэнэ үргэнөөр нээбэ. Мүнөө хүдэлмэришэдэй ба таряашадай үхибүүд бүхы студентнүүдэй 80 шахуу процентнь болоно. Мүнөө дээдэ һургуулинуудта дайнай урда тээхиһээ пилээд олон эхэнэрнүүд һуралсана.

Венгриин ажалшадай зунай амаралта

БУДАПЕШТ. (ТАСС). Венгридэ зунай курортно сезон эхилээ. Гансахан Балатон нуурай эрье дээрэ ажалшадай амарха 202 байшан, Матры хадада — амаралтын 6 байшан гэхэ мэтээр нээгдэбэ.

Амаралтын хэдэн байшан, мүн предприятинуудта хамаатай амаралтын байшангууд байгуулагдаа. Дээдэ һургуулинуудай һурагшадта амаралтын хэдэн байшангууд, мүн үхибүүдтэ зорюулагдаһан амаралтын 28 байшангууд тусхай баригдаа. Парадшашварта, урдын ээдэй нэгэнэй байһан газарта, 200 үхибүүдэй амарха байшан баригдажа байна.

Профсоюзна ба бусад организацинууд амарагшадые культурнаар хангаха тухай анхарал оролдолго гаргана. Энэ хэрэгтэ ехэ мүнгэн һомологдоно.

Хитадта гүрэнэй худалдаа наймаанай хүгжэлтэ

ПЕКИН, июниин 8. (ТАСС). Синьхуа агентствын дамжуулһанай ёһоор, мүнөө Хитадай Арадай Республикын ехэ городуудта хэрэглэгдэдэг шэниисын, рисэй, гурилай ба бусад эдеэ хоолой зүйлнүүдэй 70—80 процентыень гүрэн үгэдэг байна.

Чехословакида түмэрзамай транспортын институт нээгдэхэнь

ПРАГА. (ТАСС). Табанжэлэй болзороор һуралсаха түмэрзамай транспортын институт 1953—1954 онуудай һуралсалай жэлдэ Прагада орон дотороо түрүүшынхеэ нээгдэхэнь гэжэ Чехословацка телеграфна агентство дамжуулна. Тус институт түмэрзамай транспортын ехэ мэргэжэлтэдые бэлэдхэн гаргаха байна.

Эхэнэрнүүдэй Бүхэдэлхэйн конгресс дээрэ

КОПЕНГАГЕН, июниин 7. (ТАСС). Эхэнэрнүүдэй Бүхэдэлхэйн конгрессэй үсэгэлдэр үдэрэй заседани дээрэ Советскэ Союзай түлөөлэгшэ Л. И. Кухаренко үгэ хэлэбэ. Манай советскэ орондо эхэнэрнүүдэй байдал дэлхэйн олонхи оронуудай эхэнэрнүүдэй байдалһаа үндэһөөрөө илгаатай юм гэжэ тэрэ хэлэбэ. Советскэ байгуулалта хадаа творческо орьёлмо ехэ ажал-ябуулгада эхэнэрнүүдые хабаадуулаа. Советскэ эхэнэрнүүд экономическа, политическэ ба культурна ажабайдалай бүхы һалбаринуудта тэгшэ эрхэтэй байна.

Советскэ Союз буу зэбсэгүүдые яаралтайгаар түхеэрэлгын замаар ошоогүй, харин дайнай хойто тээхи үедэ арадай бүхы ажахые һэргээхэ ба хүгжөөхэ, хүн зоной ажана тэниглэн байдал ба тэрэнэй культурые саашадань дээшэлүүлхэ ябадалда өөрынгөө бүхы анхаралые шэглүүлнэ.

Советскэ эхэнэрнүүд өөһэдынгөө эрхэнүүдэй түлөө тэмсэжэ байгаа бүхы эхэнэрнүүдтэй нэгэн һаналтай юм. Тэдэнэр бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдалай түлөө тэмсэлдэ өөһэдынгөө бүхы хүсэ, бүхы зүрхые үгэхөөр ба хамтадаа тэмсэхээр саашадаашье бэлэн.

Үсэгэлдэр үдэрэй заседани дээрэ Кипрын, Французска Гвинейн, Германиин, Австралиин, Израилиин ба Чехословакиин түлөөлэгшэд үгэ хэлэбэ.

Эхэнэрнүүдэй Бүхэдэлхэйн конгрессэй мүнөө үглөөнэй заседани дээрэ советскэ эхэнэрнүүдэй делегациин хүтэлбэрилэгшэ Н. Попова түрүүлэгшээр һууба.

Даниин һурагшад конгресстэ хабаадагшадые амаршалба.

Тэрэнэй һүүлээр г-жа Андреа Андреен гэгшын элидхэл тушаа үгэ хэлэлгэ үргэлжэлөө.

Голландска эхэнэрнүүд бата бэхи ба удаан сагай эб найрамдалые хүсэнэ гэжэ Голландиин эхэнэрнүүдэй түлөөлэгшэ г-жа Грест Ван Дер Паверд хэлэнэ. Тэрэ хадаа ороной экономическа ажабайдалда Голландиин эхэнэрнүүдэй тэгшэ эрхэгүй байһые тодорхой баримтануудаар харуулна, эрхэнүүдэйнгээ түлөө, эб найрамдалай хэрэгэй түлөө голландска эхэнэрнүүдэй тэмсэл тухай хэлэнэ.

Г-жа Берта Адамда (Франци) үгэ үгтэбэ. Французска эхэнэрнүүдэй эрхэнүүд конституци соо хэлэгдэһэн болобошье, эдэ эрхэнүүд эбдэгдэнэ гэжэ тэрэ хэлээ. Францида эхэнэрнүүдэй салин хүлһэнниинь эрэшүүлэй салин хүлһэнһөө бага.

Французска улам олон эхэнэрнүүд Вьетнамда ба Корейдэ дай зогсоохые, яаралтайгаар зэбсэгжэлгэ болюулхые эринэ.

Г-жа Прагерова (Польша) политическэ, экономическа ба культурна талаар польско эхэнэрнүүдэй тэгшэ эрхэтэй байһан тухай хэлэбэ.

Индиин түлөөлэгшэ Наджа Бегум гэгшын хэлэһэн үгые конгресстэ хабаадагшад ехэ анхаралтайгаар сонособо. Индида английска олон жэлэй зонхилолго ехэ хүндэ хойшолонгуудтай байгаа гэжэ тэрэ хэлэбэ. Мүнөө Индиин хүн зоной 80 гаран процентнь үзэг бэшэг мэдэхэгүй юм. Һургуулиин наһанай үхибүүдэй оройдоол нэгэ процентнь һургуулида ябана. Тусхай статистикын ёһоор, түрэһэн 10 үхибүүдэй 5-ниинь 12 наһа хүсөөгүй байхадаа үхэнэ.

Статистическэ мэдээнүүдэй ёһоор, Индиин хүн зоной гурбанай нэгэ хубинь хүсэд хүрэхэ эдеэ хоол абана, гурбанай нэгэ хубинь дутуугаар эдеэлнэ, бусадынь саг үргэлжэ үлэсэжэ байдаг юм.

Конгрессто хабаадагшад японско делегацине халуунаар угтаа. Тэрэ хадаа ороной национальна бэеэ дааһан байдалай түлөө, эб найрамдалай түлөө Японийн эхэнэрнүүдэй тэмсэл тухай хэлэбэ.

Египетскэ делегациин хүтэлбэрилэгшэ Сеза Набравп конгресстэ хабаадагшадта Египедэй эхэнэрнүүдэй үмэнэһөө халуун амаршалга хүргэбэ.

Тэрэнэй һүүлээр Бельгиин түлөөлэгшэ г-жа Одиль Бергмано үгэ хэлэбэ.

Конгресс хадаа «Эхэнэрнүүдэй ба үхибүүдэй интересүүдые, эб найрамдалые хамгаалхын түлөө эхэнэрнүүдэй тэмсэлэй дүнгүүд ба перспективэнүүд» гэһэн зүблэхэ зүйлэй хоёрдохи пунктые зүбшэн хэлсэжэ эхилээ. Нэрьемэ альгаташалгаар угтагдаһан г-жа Эжени Коттон энэ асуудалаар элидхэл хэбэ.

КОПЕНГАГЕН, июниин 8. (ТАСС). Эхэнэрнүүдэй Бүхэдэлхэйн конгрессэй үсэгэлдэр үдэшын заседани дээрэ г-жа Эжени Коттоной элидхэл тушаа үгэ хэлэлгэ болобо. Маргарита де Понсе (Аргентина) түрүүлэгшээр һууба.

Заседани дээрэ Луйсе Гонзалес (Коста-Рика), Одиль Бергманс (Бельги), Бернхэм (США), Аните Ривос (республиканска Испани), Норджен (Монгол), Канделария Родригес (Куба), Торви (Финлянди), Абассия (Алжир), Кампистру (Уругвай), г-жа Элзд (Венгри), г-жа Эдельман (Аргентина), г-жа Эшенбергер (Австри) гэгшэд үгэ хэлэбэ.

Конгрессэй нэрэ дээрэ элдэб олон оронуудай эхэнэрнүүдэй организацинуудай эльгээһэн амаршалганууд заседани дээрэ уншагдаа.

Италидахи парламентска һунгалта

РИМ, июниин 7. (ТАСС). Мүнөөдэр Италида парламентска һунгалта эхилбэ. Италиин политикые хубилгахын тула өөрынгөө голосой эрхэ хэрэглэхэ гэжэ һунгагшадые уряалһан уриануд демократическа газетэнүүдтэ толилогдобо. «Унита» газетэ һунгагшадта хандаһан Пальмиро Тольяттиин гар табяатай хандалга толилбо. Уряа соонь, тусгаарлабал, игэжэ хэлэгдэнэ:

«Зэбүүрхэлгэ ба политическэ доболго тухиржа, манай эдэбхитэдые мүрдэжэ, партизанска дайнда хабаадаһан эрхим хүнүүдые сүүдлэжэ, зүһэмэг хилээмэ, хүдэлмэри ба эб найрамдал эриһэн ажалшадта эсэргүү гүрэнэй засагай органуудые ба зэбсэгтэ хүсэнүүдые элсүүлжэ, клерикальна парти манда хоро хүргэхые али болохоор оролдоо гэжэ таанар хаража шадаһан байнат. Гэбэшье, клерикалнууд юушье туйлажа шадаагүй. Тэдэнэр нэгэшье алхам сухарихыемнай баалажа шадаагүй. Мүнөөдэр бидэнэр үсэгэлдэрэйхиһөө бүри хүсэтэй байнабди. Мүнөөдэр бидэнэр хэзээ хэзээнэйхиһээ нигта жагсаалтай, арад олониитэтэй холбоотой байнабди. Тэдэнэр энээниие мэдэхэ юм. Имагтал тиимэһээ тэдэнэр голосуудай 50 процентһээ зааханшье ехые абаха гэжэ эрмэлзэнэ. Энээндэ һунгуулиин мэхэ гохото хуули туһалха ёһотой юм. Тэдэнэр үнэн сэдьхэлтэ гражданинуудай голосуудта бэшэ, харин мэхэ гаргаха ябадалда найдана. Тэдэнэй энэ һүүлшын найдабариие үгы болгогты.

Итальянска коммунистическэ партиин түлөө голосовалагты, клерикалнуудай ба тэдэнэй союзнигуудай ябуулдаг провокацинуудта, зэбүүрхэлэй пропагандада зүришэн, үнэн сэдьхэлтэ гражданинуудай нэгэдэлэй түлөө голосовалагты. Үнэн сэдьхэлтэ гражданинуудай нэгэдэлэй һэргээгдэһэнэй ашаар прогрессэй, демократиин, эб найрамдалай ба социализмын замаар манай эхэ ороной ябахын түлөө голосовалагты!»

«Аванти» газетэ Пьетро Ненниин хуряангы статья толилбо. Тэрээн соогоо Ненни арад олониитын ба социалистическэ партиин хоорондохи бата бэхи холбоое тэмдэглэнэ.

Һэрэмжэтэй байха, һунгуулиин бүхы мэхэ гохын аашануд ба провокацинуудые элирүүлхэ гэжэ прогрессивнэ партинуудай бүхы эдэбхитэдые, һунгагшадые демократическа хэблэл уряална. «Унита» газетэ игэжэ бэшэнэ: «Мэхэ гохын ямаршье аашануд тушаа һэрэмжэтэй байгты! Мэхэлхэ һэдэлгые элирүүлһэн ушар бүхэн һунгуулиин буруу хуулиие бэелүүлгэдэ һаад хэжэ болохо байна».

Демократическа хэблэл һунгуулиин хуулиие эбдэһэн баримтануудые дурдана. «Гражданска комитедүүдэй» эдэбхитэд («католическа ябуулгын» пропагандистска органууд) мэхэ гохын арга, мүн хүсэ хэрэглэн, Палермо городой олон һунгагшадай һунгуулиин үнэмшэлгэ абаба гэжэ «Унита» газетэ бэшэнэ.

Христианско-демократическа партиин үлүү олон голос абахын тула өөрынгөө союзнигуудта эсэргүү тэмсэхээ айнагүй гэһэн бусад хэлэн олон баримтанууд бии юм. Жэшээлхэдэ, Риети провинциин христианско-демократическа партиин түлөөлэгшэд «үгөөр ба бэшэгээр буза хардалгын кампани нээбэ, либеральна партида ба тэрэнэй кандидатуудта эсэргүү доромжолгын листовконуудые толилбо» гэжэ хархис «Темпо» газетэ мэдээсэнэ.

Францийн ажалай бүгэдэниитын конфедерациин коммюнике

ПАРИЖ, июниин 6. (ТАСС). Мүнөөдэр Францийн ажалай бүгэдэниитын конфедераци (ВКТ) хэблэлдэ толилхын тула коммюнике дамжуулба. Францийн гадаадын хэрэгүүдэй министерство ВКТ-гэй 29-дэхи съездэ уригдаһан Советскэ Союзай ба арадай демократиин оронуудай ахадүү профсоюзуудай түлөөлэгшэдтэ визэнүүдые үгэхэеэ арсаба гэжэ коммюнике соонь мэдээсэгдэнэ. Уласхоорондын түгшүүрилые һуларуулха сагай болоод байхада, Францийн хани барисаата оронуудай ажалшадай түлөөлэгшэдтэ эсэргүү шэглүүлэгдэһэн иимэ шиидхэбэридэ ВКТ-гэй конфедеральна бюро зэбүүрхэлтэ протест мэдүүлнэ гэжэ коммюнике соонь хэлэгдэнэ.

КОРЕЙДЭХИ СОБЫТИНУУД

АРАДАЙ АРМИИН ГЛАВНА КОМАНДОВАНИИН МЭДЭЭСЭЛ

ПХЕНЬЯН, июниин 8. (ТАСС). Үнгэрһэн үдэр бүхы фронтнууд дээрэ тагнуулай частьнуудай ябуулганууд хэгдэбэ гэжэ Корейскэ Арадай-Демократическа Республикын Арадай армиин Главна командовани мүнөөдэр мэдээсэбэ.

Мүнөөдэр Арадай армиин зенитнэ артиллери дайсанай 2 самолёт унагаагаа.

Корейдэ даб дээрэхи эблэрэлгэ хэхэ тухай хэлсээнүүд

ПЕКИН, июниин 7. (ТАСС). Синьхуа агентствын корреспондент Кэсонһоо иигэжэ дамжуулна:

Корейдэ даб дээрэхи эблэрэлгэ хэхэ тухай хэлсээнүүдтэ хабаадагша корейско-хитадай делегаци мүнөөдэр иимэ коммюнике толилоо:

Июниин 7-до делегацинуудай хаагдамал заседани болобо. Удаадахи заседани июниин 8-най үглөөнэй 11 часта болохо байна.

Мүнөөдэр үдын һүүлээр хоёр талын штабной офицернүүд ба оршуулагшад хаагдамал заседани хэбэ.

ПЕКИН, июниин 8. (ТАСС). Синьхуа агентствын корреспондент Кэсонһоо иигэжэ дамжуулна:

Корейдэ даб дээрэхи эблэрэлгэ хэхэ тухай хэлсээнүүдтэ хабаадагша хоёр талын делегацинууд сэрэгэй пленэйхидые нютагтань бусааха тухай хэлсээе Паньмыньчжоньдо мүнөөдэрэй 2 часта тусхай баталба. Тиимэ болохолоороо, бүхы дэлхэйн хүсэжэ байһан Корейдэ даб дээрэхи эблэрэлгэ һаяар туйлагдаха байна. Делегацинууд даб дээрэхи эблэрэлгэдэ хамаатай административна детальнуудые тон богони болзор соо шиидхэхын тулада хаагдамал заседанинуудые хэжэ үргэлжэлһөөр.

Удаадахи заседани июниин 9-нэй үглөөнэй 11 часта болохо байна.

Корейдэ даб дээрэхи эблэрэлгэ хэхэ тухай хэлсээнүүд тушаа

НЬЮ-ЙОРК, июниин 8. (ТАСС). Ассошиэйтед Пресс агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор, «ООН-эй командованиин» түлөөлэгшэ Паньмыньчжоньдо иимэ мэдүүлгэ хэбэ: ООН-эй командовани сэрэгэй пленэйхид тухай асуудалаар корейско-хитадай талатай хэлсээ туйлаһан ба июниин 8-най үдэр Паньмыньчжоньдо хоёр таланууд хэлсээнэй условинуудые баталһан байна. Хэлсээ баталалга хаагдамал заседани дээрэ хэгдэһэн болобошье, хоёр таланууд условинуудай удхые тайлбарилһан ба тэдэ условинууд протокол соо хэлэгдэхэ байнэ.

«Энэ хадаа даб дээрэхи эблэрэлгэ хэхэ тухай хэлсээн бэшэ байһые хараада абаха хэрэгтэй, — гэжэ тэрэ түлөөлэгшэ мэдүүлбэ. — Энэ хэлсээн гансахан сэрэгэй пленэйхид тухай асуудалда хамаадана. Хэлсээ хэжэ шиидхэхэ шухала административна бусад асуудалнууд үшөө бии юм. Делегацинуудай удаадахи пленарна заседани июниин 9-нэй 11 час 00 минутада болохо».

НЬЮ-ЙОРК, июниин 8. (ТАСС). Юнайтед Пресс агентствын вашингтонско корреспондентын мэдээсэһэнэй ёһоор, сэрэгэй пленэйхидые андалдан абалсаха тухай асуудалаар Паньмыньчжоньдо баталагдаһан даб дээрэхи хэлсээн тушаа Сагаан Байшан «дары тайлбари» үгэхэгүй юм гэжэ хэблэлэй асуудалнуудые эрхилһэн Сагаан Байшангай секретарь Хэгерти июниин 8-да мэдүүлбэ.

Паньмыньчжоньдохи хэлсээнүүд тушаа

НЬЮ-ЙОРК, июниин 8. (ТАСС). Сеулһаа Ассошиэйтед Пресс агентствын корреспондентын мэдээсэһэнэй ёһоор, американска сэрэгүүд сэрэгэй пленэйхид тухай асуудалые шиидхэһэн тухай мэдээсэлые «баярай хашхаралдаагаар» угтаба. Солдадуудтай уулзаад хөөрэлдэхэдэ, тэдэнэр «гэртээ һаяар харижа шадаха гээшэ гүб?» гэжэ бүгэдөөрөө нэн түрүүн асууна.

Кочжедо арал дээрэ сэрэгэй пленэй хүниие алаба

ПЕКИН, июниин 6. (ТАСС). Кэсонһоо Синьхуа агентствын корреспондентын дамжуулһанай ёһоор, июниин 4-дэ Кочжедо арал дээрэхи сэрэгэй пленэйхидэй лагерьта американска харуул корейско-хитадай талын сэрэгэй пленэй нэгэ хүниие алаба.

Тэрэ үдэртөө корейско-хитадай талын бусад хоёр пленэйхид сохигдоһон ба хүндөөр шархатаһан байна.

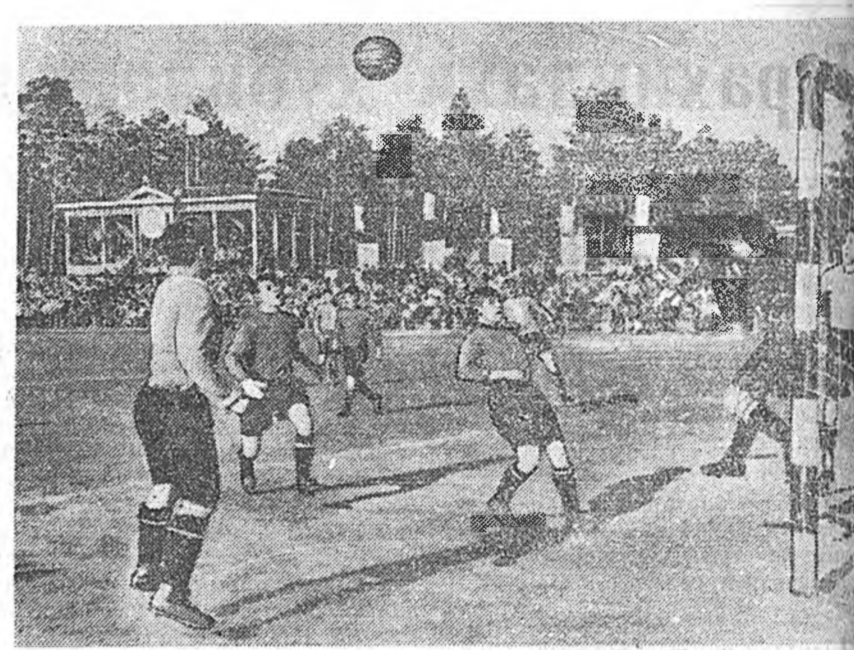

Зунай спортивна сезоной эхилһээр хаа хаанагүй футболоор мүрысөөнүүд үнгэргэгдэжэ байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ. БМАССР-эй 25 жэлэй ойн нэрэмжэтэ стадион дээрэ «Байкал» ба «Локомотив» обществонуудай команданууд тулалдажа байна.

С. Доржиевай фото.

Спортивна үдэр

Июниин 7-ной үдэр Улан-Удэ городой стадионууд дээрэ футболоор ба волейболоор мүрысөөнүүд болоо.

«Динамо» стадион дээрэ городой һайндуранай спортивна обществонуудай эдир футболистнуудай команданууд «Динамо» обществын приз абахын түлөө мүрысэбэ. Эндэ табан обществонуудай команданууд уулзаад, эсэстэ ПВЗ-гэй «Локомотив» обществынхид илаһан байна.

* * *

БМАССР-эй 25 жэлэй ойн нэрэмжэтэ стадион дээрэ волейболистнуудай команданууд мүрысэжэ, зунай сезоной призые «Байкал» общест[во]вын волейболистнар абаба.

Мүн энэ стадион дээрэ үдэшэ[нь] футболоор городой түрүү һүү[рии] эзэлхын түлөө мүрысөөн болоо.

Эндэ «Спартак» ба «Локомотив» обществонуудай футболистнууд мүрысөө. Наадана[й] түрүүшын ха[гаһ]а[нда] локомотивайхид 5 : 1 гэһэн тоото[й] болобо.

15 минутын амаралтын удаа бол[о]һон мүрысөөнэй хоёрдохи хахад[та] «Локомотив» обществынхид спарт[ак]гайхидай ворота руу хоёр бүмбэ[г] сохижо оруулаад, 7 : 2 гэһэн тоотогоор илалта туйлаба.

ШАТАР

Июниин 7-до шатараар городой чемпионой нэрэзэргэ олохын түлөө Павлов ба Клочко гэгшэдэй хоёрдохи уулзалга болоһон байна. Городой хоёр бэрхэ шатаршадай дунда үсэд шанга тулалдаан болобо. Абһаар Павлов һайн наадажа байтараа [а]дуу хээд, уданшьегүй шүүгдэшэһ[эн] байна. 4 партиин хоёрыень наадаж[а] Клочко 2 очкотой болоо.

А. Игумнов.

Абаһан уялгаяа дүүргэхэмнай лабтай

Би 1936 онһоо эхилжэ эхэ хонидой отарые даагшаар ажалланаб. Хара багаһаа хойшо хони үсхэбэрилгэдэ хүдэлмэрилжэ, яһала дүй дүршэлтэй болонхойб. Шадалаараа оролдоһон хонишон бүхэн хонин һүрэгөө һайнаар харууһалжа, олошоруулжа шадаха байна. Би өөрынгөө хүдэлмэри тухай хөөрэхэ хүсэлэнтэйб. Хонидоо саг соонь уһалдаг, эдеэлүүлдэгби. Хонидтоо минеральна тэжээл эдюулнэб. Минеральна тэжээлээр дутаһан хонидой нооһон унадаг, хүсэ шадалынь муудадаг. Гадна, хони эдеэлүүлхэдээ рационииень шадаал һаа олошоруулнаб. Хонидые элдэб ногоотой газараар адуулдаг, зүгөөр үдэр бүхэндэ адуулгынгаа газарые һэлгэдэгби. Юуб гэхэдэ, хонид шэнэ газараар ябахадаа һонюушархажа, һайнаар эдеэлдэг юм.

1952 ондо миний отарада 798 эхэ хонид байгаа. Хонин бүхэнһөө дунда жэшээгээр 3 килограмм 893 грамм нооһо хайшалһан байнабди. Тиихэдэ 100 эхэ хонин бүриһөө 101 хурьга абажа, нэгэшье хоролтогүйгөөр түлжүүлээд, хонин һүрэгтөө табиһан байнабди. Энээнэйнгээ түлөө манай отарын хонишод 1502 түхэриг мүнгэ абаа. Тиихэдэ би 507 түхэриг мүнгэн шанда хүртөө һэм.

Үнгэрэгшэ жэлдэ туйлаһан амжалтаараа һанаагаа амарангүй, улам эршэмтэйгээр ажаллажа, б[ү]ри ехэ амжалта туйлахын тула манай отара энэ жэлдэ дээшэлү[ү]лэгдэһэн уялга абаһан байгаа. Э[нэ] уялга соомнай нигэжэ хэлэгдэ[нэ] гэбэл: даажа байһан 898 эхэ хони[н]һоо туд бүриин 4 килограмм[аа] доошо бэшэ нооһо хайшалха, [100] эхэ хонин бүриһөө 103 хурьга аб[а]жа, нэгэшье хоролтогүйгөөр тү[лжүү]лхэ.

Манай отарын хонишод абаһ[ан] уялгаяа нэрэтэй түрэтэйгөөр дүү[р]гэхын түлөө социалистическэ [мү]рысөөндэ оролсоод, мүнөө [жэ]шээтэ һайнаар ажаллажа ба[й]на. Майн 22 болотор 910 хурьга абтаад, хоролтогүйгөөр түлжүүлэ[г]дэжэ байна. Түл абалга үргэлжэ[лэ]һөөр.

Бидэнэр Тасархай гэжэ газар[та] байнабди. Эндэ хони харууһал[ха]д ханалгүй, уһандаа болон бэлшээр[и]дээ дүтэ угаа зохид газар юм.

Шэнэ жэлэй эхинһээ хойшо хони[н] һүрэгөө хоролтогүйгөөр, хүсэ шада[л]һайнтайгаар харууһалһанайнгаа, н[э]гэшье түл хоролто гээлтэдэ оруу[л]лаагүйнгөө түлөө би январь, фе[вр]раль һарануудта 400 түхэриг мүн[гэн] шан абаһан байнаб.

Дашацырен Дуринов,
Зэдын аймагай Борго[й]
хониной племсовхозой отар[ын]
даагша.

Курсаяа һайнаар дүүргэбэ

Үнгэрһэн жэлдэ Хэжэнгын аймагай Тельманэй нэрэмжэтэ колхоздо малшадай гурбан жэлэй зоотехническэ курса эмхидхэгдээ һэн. Энэ курсада һаалишад, хонишод, гахайшад, тугалшад, адуулгашад, фермые даагшад—хамта 17 хүн һуралсаһан байна. Малшад эрдэм мэргэжэлээ дээшэлүүлхын тулада занятинуудаа гээнгүй, оролдосотойгоор һуража, бага бэшэ амжалта туйлаа. Энээниие һаяхан боложо үнгэрһэн экзаменууд эли тодоор гэршэлбэ. Экзаменда ороһон 17 һурагшадай 14-ниинь бүхы предмедүүдээрээ «4» ба «5» гэһэн сэгнэлтэнүүдые абаа. Һаалишан Жигжитова теоретическэ эрдэмээ ажал хүдэлмэридөө яагаад хэрэглэжэ байһан тухайгаа, саашадаа ямар зорилгонуудые урдаа табиһанаа эли тодо баримта дээрэ хөөрэжэ үгөө. Ко[миссии] болбол нүхэр Жигжитова[гай] эрхим сэгнэлтэ нэгэн һаналаар [үгэ]һэн байна. Мүн хонишон Очиров, [гахай]һүнэй-товарна фермые даагша До[р]жиев, колхозой түрүүлэгшэ Цыбиков гэгшэд гараһан материалаа гүн[зэгы]зэгыгөөр шудалһанаа харуулаа.

Колхозой правлени (түрүүлэгшэ нүхэр Цыбиков) курсада дулаан, һа[й]руул, сэбэр байра үгэһэн, харуулай ойлгуулха хэрэгсэлнүүдые худалдаж[а] абажа үгэһэн байна.

Курсые хүтэлбэрилэгшэ ветеринарна техник нүхэр Хирмагиров даалгагдаһан хэрэгтээ харюусалгатай һайнаар хандаһан байна.

Ж. Михайлов.

Редактор Б. Ц. ЦЫЖИПОВ.

Мүнөөдэр кино театрнуудта

«ПРОГРЕСС» кинотеатрта — Үнгэтэ шэнэ уранһайханай фильм **«Буря»** (12, 14, 16, 18, 20 ба 22 час).

«ЭРДЭМ» кинотеатрта — I серн **«Георгий Саакадзе»** (11 ч. 30 м.), **«Поединок»** (14, 16 ба 20 час.).

«ХРОНИКО» кинотеатрта — **«Свинарка и пастух»** (13, 15, 17, 20 ба 21 ч. 30 мин.). Документальна фильм **«История одного кольца»** (19 час.), **«Молодой Карузо»** (23 час.).

Адрес редакции: г. Улан-Удэ. Ленина, 26 Телефоны редакции: редактора—23, заместителя редактора — 7-85, отв. секретаря—3-23. Отделов: партийной жизни, сельского хозяйства 10-17, пропаганды и переводов 6-84, культуры и быта, промышленности— 4-52, мест. информации и писем—11-05. Для междугородных переговоров— 16.

Н—00551. Типография Управления по делам полиграфической промышленности, издательств и книжной торговли при Совете Министров БМАССР.